

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Cyrlometodějská teologická fakulta

Katedra křesťanské sociální práce

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Olomouc 2009

Marie Dostalíková

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
Cyrlometodějská teologická fakulta

Katedra křesťanské sociální práce

Charitní a sociální práce
III. ročník kombinovaného studia

Marie Dostalíková

**SOCIÁLNÍ PRÁCE S PĚSTOUNY
A BIOLOGICKÝMI RODIČI
V SOUVISLOSTI SE VZÁJEMNÝMI
KONTAKTY A KONTAKTY S DĚTMI**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Hana Šlechtová Ph.D.

Olomouc 2009

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně pod vedením Mgr. Hany Šlechtové Ph.D. K práci jsem použila jen uvedenou literaturu a prameny.

V Olomouci dne 12.srpna 2009

.....
vlastnoruční podpis

Děkuji Mgr. Haně Šlechtové Ph.D., za odborné vedení práce, mnoho cenných rad a podnětů, za poskytnutí informací v oblasti rodinné problematiky a náhradní rodinné péče.

Anotace bakalářské práce

Příjmení a jméno autora: Marie Dostálíková

Katedra: Křesťanské sociální práce, Cyrilometodějské teologické fakulty
UP v Olomouci

Název práce: Sociální práce s pěstouny a biologickými rodiči v souvislosti se
vzájemnými kontakty a kontakty s dětmi.

Vedoucí práce: Mgr. Hana Šlechtová Ph.D.

Počet stran: 55

Počet titulů použité literatury: 23

Počet pramenů: 22

Klíčová slova: sociální práce

pěstounská rodina

biologičtí rodiče

vzájemné kontakty

příprava

služby

vzdělávání

Resumé

Bakalářská práce je zaměřena na sociální práci s pěstouny a rodiči dětí svěřených do pěstounské péče. V práci hovořím o roli biologické rodiny, rodiče, dítěte, pěstounské rodiny, pěstouna a pozici dítěte svěřeného do pěstounské rodiny. Popisuji kompetence aktérů v oblasti pěstounské péče, postupy v sociální práci při kontaktech dětí v pěstounské péči a pěstounů s biologickými rodiči. Zabývám se dalším vzděláváním sociálních pracovníků, pěstounů, vedením pěstounské a biologické rodiny. Uvádím sociální služby, které poskytující státní instituce a nestátní neziskové organizace pro náhradní rodinu, pěstounskou rodinu a sociálně potřebnou rodinu.

OBSAH

ÚVOD	6
1. Rodina jako základ lidského společenství	10
1.1 Rodina a role jejích členů	10
1.1.1 Rodina a legislativa	11
1.1.2 Role rodiče, legislativa, neplnění povinností	14
1.1.3 Role dítěte	15
1.2 Pěstounská rodina a role jejích členů	16
1.2.1 Pěstounská rodina a legislativa	17
1.2.2 Role pěstouna	19
1.2.3 Pozice a role svěřeného dítěte	21
2. Východiska sociální práce v oblasti pěstounské péče	23
2.1 Kompetence institucionálních aktérů v oblasti pěstounské péče	23
2.2 Kompetence v rámci sociální práce v oblasti pěstounské péče	25
3. Postupy v sociální práci v oblasti pěstounské péče s ohledem na kontakty biologických rodičů s dětmi a pěstouny	28
3.1 Práva a povinnosti pěstounů, biologických rodičů a dětí v oblasti kontaktů	28
3.2 Příprava budoucích pěstounů s ohledem na kontakty	30
3.3 Práce s pěstounskou rodinou v oblasti kontaktů	32
3.4 Nejčastější problémy v oblasti kontaktů z pohledu sociálního pracovníka	35
4. Služby pro pěstouny a rodiče	37
4.1 Nabídka a zaměření	37

4.1.1 Sociální rehabilitace	38
4.1.2 Případová konference	38
4.1.3 Supervize	38
4.1.4 Vzdělávání pěstounů	39
4.1.5 Připravenost pěstounů a biologických rodičů	40
4.2 Vzdělávání sociálních pracovníků	42
4.3 Organizace provádějící služby pro NRP	42
ZÁVĚR	46
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	52
SEZNAM ZKRATEK	55

ÚVOD

V životě každého dítěte je nejdůležitější rodina. Myslí se tím převážně rodina vlastní, přirozená, funkční, ovšem u některých dětí je to téměř od samotného počátku jejich života rodina náhradní.¹

Při uzavírání manželství a zakládání rodiny touží manželé po vlastních dětech, představují si, že jejich rodina bude rodinou funkční a pokud přijdou problémy, budou je umět řešit. Základním právem každého dítěte je právo na rodiče, výchovu, vzdělání.

Zvyšuje se počet manželství, kde nejenom ze zdravotních důvodů, ale často z psychických důvodů ženy či muže děti mít nemohou. Pokud selže lékařská pomoc, většinou již v samotných zdravotnických zařízeních těmto manželským párům doporučují podání žádosti na osvojení nebo pěstounskou péči. Bezdětní manželé většinou volí podání žádosti na osvojení. O pěstounskou péči často žádají lidé, kteří další biologicky vlastní děti mít nezamýšlí.²

Mnozí pěstouni se po přijetí cizích dětí snaží děti směřovat ne jenom k hmotnému životu, ale také k životu duchovnímu. Existují pěstounské rodiny, kde děti chodí do náboženství a děti tyto hodiny navštěvují rády. Někteří pěstouni děti přihlašují ke křtu. Pokud biologičtí rodiče souhlasí, jsou děti pokřtěny. Jsou pěstouni, kteří náboženství vyučují, spolupracují nebo organizují setkání křesťanských rodin v obci, kde žijí. Do všech těchto aktivit jsou zapojovány děti svěřené do pěstounské péče.

Biologickým rodičům dětí v pěstounské péči často smysl duchovního života uniká, vnitřní duchovní uzdravení a ochota změnit se jim nevyhovuje. Hodnoty jako víra, naděje a láska pro obnovu jejich života, nasměrování životní síly a vize na budoucnost je provokuje. Nevěří, že v jejich obtížných životních situacích by jim pomohla víra a kultivovaný vztah k Bohu.

Myslím si, že každý dospělý člověk musí mít svůj duchovní život. Vždyť, když dojde v životě k těžkým a složitým situacím, lidé se často ve své mysli utíkají

¹ Srov. Dostalíková, M. *Pěstounská rodina a kontakt s biologickými rodiči dětí – hledisko pěstouna*. Absolventská práce na Caritas-VOŠ Olomouc, obhájená červen 2009.

² Srov. tamtéž

k „někomu“, koho prosíme o pomoc, záchranu, slibují. V situacích, kdy se člověku daří, by neměl zapomínat poděkovat.

Bůh stvořil každého člověka jako neopakovatelnou osobnost. Jedinečnost lidské osoby se projevuje především ve způsobu lásky, kterou prožívá a kterou dává druhým. Každý z nás prožívá duchovní život a duchovní zkušenosti vlastním způsobem. Touží po tom, aby jeho život měl smysl, chce být šťastný, milován, touží po kvalitním životě. Láska sama vede k tomu, že na sebe člověk „zapomíná“ a dává se druhému.

S výchovou dětí je přirozené a důležité začít ve vlastní rodině. Kde jinde by se měli nejmenší naučit pomáhat rodičům, sourozencům. Z dobře vykonané práce by měl mít člověk pocit uspokojení. Upřímná pomoc by měla vycházet ze srdce.

U manželství uzavíraných církevním sňatkem by se dalo předpokládat, že duchovní život bude pro ně samozřejmostí a budou se tímto řídit a podle toho chovat. Oba účastníci před tváří Boží slibují, že si budou oporou v dobrém i ve zlém až do smrti. Když však přijdou první problémy, na pomoc, toleranci, vzájemnou lásku, svůj slib někteří zapomínají.

Od roku 1996 pracuji v oblasti sociálně-právní ochrany dětí. V roce 2003 jsem začala pracovat s pěstounskými rodinami, dětmi svěřenými do pěstounské péče, žadateli o náhradní rodinnou péči.³

Ve své bakalářské práci se chci zabývat rodinou jako základem lidského společenství, sociální prací s pěstouny a biologickými rodiči dětí v souvislosti se vzájemnými kontakty s dětmi. Uvést práva a povinnosti pěstounů, biologických rodičů a dětí. Popsat nejčastější problémy v oblasti kontaktů. Nabídnout služby pro pěstouny a rodiče.

Děti, které jsou svěřovány do pěstounské péče, mohou být ze sociálně slabých rodin, rodin dysfunkčních. Mohou mít výchovné, psychické či zdravotní problémy, jsou to děti starší, sourozenecké skupiny, jiného etnika.⁴

³ Srov. Dostalíková, M. *Pěstounská rodina a kontakt s biologickými rodiči dětí – hledisko pěstouna*. Absolventská práce na Caritas-VOŠ Olomouc, obhájená červen 2009.

Cílem bakalářské práce je seznámit se sociální prací sociálních pracovníků v oblasti kontaktů přijatých dětí v pěstounské péči s biologickými rodiči a biologických rodičů s pěstouny, popsat služby nabízené pěstounům a rodičům. Kontakty ať už dětí či pěstounů samotných s biologickými rodiči často představují pro pěstouny problémy. Pěstouni mají z kontaktů s rodiči dětí často obavu, často oprávněnou. V zájmu dětí je však nutné, aby pěstouni a rodiče vzájemně spolupracovali.

V celé práci vycházím z vlastní praxe, neboť mám několikaleté zkušenosti s náhradní rodinnou péčí, náhradními rodiči, pěstouny.

Pomocníkem mi byla zejména odborná psychologická a sociálně pedagogická literatura Zdeňka Matějčka, Věduny Bubleové, Caroline Archerové, Věry Bechyňové a Marty Konvičkové, Albína Škoviera, časopis Sociální práce, sborníky z celostátních seminářů Triady⁵ a Trialogu⁶, osobní poznatky ze seminářů pro pracovníky náhradní rodinné péče. Vycházím taktéž z vlastní obhájené absolventské práce na Caritas-VOŠ Olomouc. Dalšími prameny byla Listina základních práv a svobod zákon č. 2/1993 Sb., Úmluva o právech dítěte zákon č. 104/1991 Sb., zákon č. 94/1963 Sb., o rodině a zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí aj. Bibliografické údaje o jednotlivých publikacích jsou uvedeny v seznamu literatury a pramenů v závěru mé bakalářské práce.

Práce seznamuje s teoretickými východisky pěstounské péče, popisuje proces svěřením dítěte do náhradní rodiny, je probírána psychologická problematika, oblast právní a pomocná opatření ve prospěch náhradní rodinné péče ze strany státu, společenských institucí i svépomocných zájmových sdružení. Je informativním odborným textem. Výklad teorie jsem doplnila zkušenostmi z vlastní praxe.

Moje bakalářská práce je rozdělena do čtyř kapitol.

V první kapitole a jednotlivých podkapitolách popisují význam a role rodiny a jejích jednotlivých členů, její nezastupitelné místo v životě dítěte, zabývám se pěstounskou rodinou, rolí pěstouna a pozicí svěřeného dítěte. Zamýšlím se nad selháváním péče o děti v rodině, umístěním dětí v ústavních zařízeních.

⁴ Srov. Dostálková, M. *Pěstounská rodina a kontakt s biologickými rodiči dětí – hledisko pěstouna*. Absolventská práce na Caritas-VOŠ Olomouc, obhájená červen 2009.

⁵ Triada-poradenské centrum, o.s. www.triada-centrum.cz

⁶ Trialog-brněnský institut rozvoje občanské společnosti. www.trialog-brno.cz

Ve druhé kapitole seznamuji s kompetencemi institucionálních aktérů a kompetencemi sociální práce v oblasti pěstounské péče.

Ve třetí kapitole informuji o právech a povinnostech pěstounů, biologických rodičů a dětí v oblasti kontaktů. Popisuji přípravu žadatelů k přijetí dítěte do rodiny s ohledem na kontakty. Seznamuji s nejčastějšími problémy v kontaktech z pohledu sociálního pracovníka.

Ve čtvrté kapitole jsou popsány nabízené služby pro pěstouny a biologické rodiče pro zdárné fungování pěstounské péče nebo pro řešení nastalých problémů. Zamýšlím se nad potřebou dalšího vzdělávání pěstounů. Své znalosti a vědomosti si musí prohlubovat sociální pracovníci v oblasti náhradní rodinné péče.

V závěru práce se hovoří o probíhajících změnách v rodině, problematice náhradní rodinné péče, o navázání bezkonfliktního vztahu s biologickou rodinou a možnosti pomoci rodinám dětí svěřených do pěstounské péče.

1 RODINA JAKO ZÁKLAD LIDSKÉHO SPOLEČENSTVÍ

„Rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona“.

Ústava ČR

Rodina byla a je základní jednotkou všech lidských společenství, je nejlepší formou pro udržení lidské civilizace. Většinou je zakládána pro uspokojování citových potřeb partnerů, za účelem rozmnožování se, za účelem výchovy potomstva. Jádrem rodiny tvoří matka, otec a dítě. Dítě je citovou, velkou a nevratnou ekonomickou investicí. Rodiče by měli být způsobem života, charakterovými vlastnostmi, postoji, pravidly, svým dětem příkladem. Mezi rodiči a dětmi se během společného života buduje citová vazba. Jde o lásku rodičů k dětem a lásku dětí k rodičům.⁷

V současných životních podmínkách plní fungující rodina funkci reprodukční, ekonomickou, emocionální a výchovnou.

1.1 Rodina a role jejích členů

Rodina je malá primární sociální skupina společnosti. Rodinný život je uznávaná hodnota, jehož prostřednictvím předepisuje společnost určitá pravidla chování.⁸ Rodiče mají ve výchově dětí rozhodující úlohu, osobním životem a chováním mají být svým dětem příkladem.⁹

Specifickou roli v rodinné výchově má otec a matka. Role otce v rodině dnes nespočívá jen na zajišťování obživy a ochrany rodiny, vyžaduje od něho odpovědnost, věrnost, spolehlivost, vědomosti jak rozumět manželce, dětem, příbuzným. Matčino výchovné působení začíná už v období těhotenství. Matka dítě nejen krmí a chrání, ale zajišťuje i pocit jistoty a bezpečí.

⁷ Srov. Grecmanová, H. a kol. *Obecná pedagogika*. Vyd. 2. Olomouc. HANEX. 2003. s. 7-8

⁸ Srov. Buriánek, J. *Sociologie*. Vyd. 2. Praha: Fortuna. 2001. s. 102-103

⁹ Srov. Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů. § 30-40

Pro život dítěte jsou velmi důležití sourozenci, babička, dědeček a další příbuzní. Se sourozenci se dítě učí jak se v životě chovat a jednat. Hrají si spolu, pomáhají si, učí se brát ohled jeden na druhého, podporují se, ale mohou vystupovat jako rivalové a bojovat o své místo v rodině. Vzájemné konflikty mezi nimi jsou tréninkem pro budoucí život.¹⁰

Děti, i když nežijí s prarodiči ve společné domácnosti, mají mít možnost setkávat se se svými prarodiči. Pro děti a jejich další vývoj je důležitý citový vztah a výchovné působení obou prarodičů. Extrémní vztah mezi rodiči a prarodiči se však může neblaze odrážet na výchově dětí. Jsou rodiče, kteří kontakt dětí s prarodiči odmítají nebo naopak na ně maximálně přenášejí své rodičovské úkoly a povinnosti, včetně výchovy dětí.

Dítě by mělo znát a stýkat se s širokou vlastní rodinou.¹¹

1.1.1 Rodina a legislativa

Rodina je společenství a svazek dvou rovnoprávných partnerů, malá sociální skupina, která vzniká na základě manželského a pokrevního svazku. Je to specifický vztah mezi mužem a ženou, mezi rodiči a dětmi, rodinou a společností.¹²

Ochrana rodiny a dětí je v České republice zakotvena v řadě právních předpisů.

Ústava ČR zaručuje článkem 4 ochranu základních práv a svobod soudní mocí.¹³ Součástí ústavního pořádku je od roku 1993 Listina základních práv a svobod.¹⁴

V hlavě druhé, oddílu prvním této listiny jsou uvedena základní lidská práva týkající se ohrožených dětí. Článek 30 této Listiny je celý věnovaný rodině a dětem, zdůrazňuje právo dětí na rodičovskou výchovu a péči.

Podle článku 32 jsou rodičovství a rodina pod ochranou zákona, zároveň je zaručena zvláštní ochrana dětem a mladistvým. Rodiče mají právo na výchovu a péči o děti, děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na

¹⁰ Srov. Grecmanová, H. a kol. *Obecná pedagogika*. Vyd. 2. Olomouc. HANEX. 2003. s.16-18

¹¹ Tamtéž

¹² Tamtéž.

¹³ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 515/2002 Sb.

¹⁴ Zákon č. 2/1993 Sb. Listina základních práv a svobod.

základě zákona. Listina deklaruje povinnost státu pomáhat rodinám, které se ocitnou v obtížné sociální situaci tak, aby byly schopny pečovat o děti.¹⁵ Základní zásady a postuláty Listiny jsou rozvedeny v dalších zákonech ČR, zejména v zákoně o rodině č. 94/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů a v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

Úmluva o právech dítěte je nejvýznamnější mezinárodní právní dokument v oblasti ochrany dětských práv. Výrazně posiluje postavení dítěte ve společnosti a zdůrazňuje potřebu jeho ochrany. Byla schválena 20. listopadu 1989 na valném shromáždění Organizace spojených národů v New Yorku. Česká republika Úmluvu podepsala 1. ledna 1993 a je uveřejněná ve Sbírce zákonů ČR pod č. 104/1991 Sb.

Obsah Úmluvy tvoří preambule, která uvádí základní podmínky a směrnice pro její uplatňování, 54 článků je rozděleno do tří částí, které dávají dětem právo na život a přežití, na jejich osobní rozvoj, požaduje, aby byly děti chráněny před zneužíváním a vykořisťováním, umožňuje dětem neopomenutelné místo ve společnosti, chrání všechny děti bez rozdílu a zdůrazňuje zájem a blaho dítěte.¹⁶

Články 1-41 obsahují soubor lidských práv dítěte - práva občanská, politická, ekonomická, sociální a kulturní. Články 42-45 jsou zaměřeny na plnění Úmluvy jednotlivými účastnickými státy. Články 46-54 stanoví podmínky týkající se ratifikace, přistoupení a vypovězení Úmluvy.¹⁷

Plnění Úmluvy sleduje Výbor pro práva dítěte. Je složen z deseti expertů volených na čtyři roky. Výbor řeší konkrétní problémy, spolupracuje s dalšími organizacemi.¹⁸

Od roku 2005 koordinace opatření a aktivit vyplývajících z Úmluvy a Doporučení Výboru spadá do kompetence Ministerstva práce a sociálních věcí České republiky.¹⁹

K dalším důležitým zákonům patří Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině a Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

¹⁵ Zákon č. 2/1993 Sb. Listina základních práv a svobod.

¹⁶ Zákon č. 104/1991 Sb. Úmluva o právech dítěte.
<http://participace.cz>. Aktualizace 2009-07-07

¹⁷ Srov. tamtéž

¹⁸ Srov. tamtéž

¹⁹ Srov. Bubleová, V., ED. Rozum a cit. *Pěstouni mají právo na služby*. Praktický průvodce pro náhradní rodinnou péči. Praha: T.A. Print, 2007. s.63-64

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, kde se hovoří o vzniku manželství, neplatnosti a neexistenci manželství, vztahy mezi manžely, zánikem manželství smrtí, prohlášením manžela za mrtvého, rozvodem, vztahy mezi rodiči a dětmi, rodičovskou zodpovědností, výchovnými opatřeními, pěstounskou péčí, osvojením, poručenstvím, opatrovnictvím, vzájemnou vyživovací povinností mezi rodiči, dětmi, ostatními příbuznými, manžely, příspěvku na výživu.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů uvádí, že sociálně-právní ochrana dětí v naší republice sleduje nejlepší zájem, prospěch a blaho dítěte, je poskytována všem dětem mladším 18 let bezplatně, bez rozdílu, bez diskriminace rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického a jiného národnostního, etnického nebo sociálního původu. Zákon seznamuje s orgány sociálně-právní ochrany, s preventivní a poradenskou činností, opatřeními na ochranu dětí, postupy při zprostředkování osvojení a pěstounské péče, vedení dokumentace, zařízeními sociálně-právní ochrany, správními delikty.

K souvisejícím zákonům náleží Zákon č. **108/2006 Sb.**, o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, Zákon č. **117/1995 Sb.**, o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, Zákon č. **110/2006 Sb.**, o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů, Zákon č. **111/2006 Sb.**, o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, Zákon č. **100/1988 Sb.**, o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, Zákon č. **114/1988 Sb.**, o působnosti orgánů v sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, Zákon č. **582/1991 Sb.**, o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, Zákon č. **109/2002 Sb.**, o výkonu ústavní a ochranné výchovy ve školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů, Zákon č. **187/2006 Sb.**, o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů, Zákon č. **20/1966 Sb.**, o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů, Občanský soudní řád č. **99/1963 Sb.**, ve znění pozdějších předpisů, Zákon č. **301/2000 Sb.**, o matrikách, jménu, příjmení, ve znění pozdějších předpisů, Zákoník práce č. **262/2006 Sb.**, ve znění pozdějších předpisů, Zákon č. **500/2004 Sb.**, o správním řízení, ve znění pozdějších předpisů, Zákon č. **133/2000 Sb.**, o evidenci obyvatelstva a rodných číslech, ve znění pozdějších předpisů, Zákon č. **329/1999 Sb.**, o cestovních dokladech, ve znění pozdějších předpisů.²⁰

²⁰ Srov. Bubleová, V., ED. Rozum a cit. *Pěstouni mají právo na služby*. Praktický průvodce pro Náhradní rodinnou péči. Praha: T.A. Print, 2007. s. 63-64

1.1.2 Role rodiče v rodinné výchově

Výchova dětí a péče o jejich příznivý vývoj je především právem a povinností obou rodičů. Pro život dítěte je velmi důležité, aby mělo možnost vyrůstat v prostředí, kde pocítí lásku a něhu mezi otcem a matkou.

U **otce** dítě obdivuje manuální dovednost, čínorodost, životní moudrost, rozhled, velkorysost, zábavnost. Nejen pro syna, ale i dceru je otec mužským vzorem. I přes pracovní zaneprázdnění a upřednostňování svých zálib by se měl otec podílet na výchově svých dětí.²¹ V posledních desetiletích se role otce výrazně změnila k lepšímu, otcové jsou s dětmi v mnohem větším a užším kontaktu, umí si s dětmi pohrát, jsou schopni stále častěji děti vychovávat také jako samozivitelé.

Důležité místo v rodinné výchově zaujímá **matka**, která dítě nejen krmí, ale chrání před nepříjemnostmi, zajišťuje pocit jistoty, bezpečí, zprostředkovává základy mravní, citové, intelektové, pracovní i tělesné výchovy. Vztah matky a dítěte se vyvíjí již v době těhotenství. Milující matka je k dítěti něžná, laskavá, trpělivá. Ve výchově by měla být však důsledná, nerozmazlovat a neměla by být sluhou svých dětí.²²

Rodinu, kde pozorujeme beznaděj, bezmocnost, opuštěnost, chybí přátelství, radost a láska, nejsou naplňovány funkce rodiny, rodina neplní své poslání, nazýváme rodinou dysfunkční. Je to dlouhodobé nebo trvalé negativní působení člena rodiny, které se nejvíce projevuje na dětech i partnerském soužití.²³

Nedostatečná péče o děti, zanedbávání jejich biologických, psychických a sociálních potřeb, je jedním z velmi závažných faktorů.

Z důvodu nezaměstnanosti rodičů, nevyřízením sociálních dávek, závislostí na návykových látkách, alkoholu, nezralostí rodičů, se rodina dostává na pokraj chudoby, která je příčinou nedostatečné péče o děti z hlediska biologických potřeb jako stravování, hygieny, oblékání.

Pokud rodiče nedovedou vytvořit dostatečně bohaté prostředí pro duševní vývoj dítěte, nejsou vypěstovány citové vazby uvnitř rodiny, jedná se o psychické zanedbávání. Takové děti velmi často trpí neurózami, ztrátou sebevědomí, strachem, pohrdáním, nejsou výjimkou útky z domova, záškoláctví. Vznikají u něho negativní vzorce chování.

²¹ Srov. Grecmanová, H. a kol. *Obecná pedagogika*. Vyd. 2. Olomouc. HANEX. 2003. s. 16-18

²² Srov. tamtéž

²³ Škoviera, A. *Dilemata náhradní výchovy*. Vyd.1 Praha: Portál. 2007. s. 31-39

Má pocit, že nikam nepatří. Zanedbáváním sociálních potřeb rozumíme neposkytnutí přístřeší, zdravotní péče, přiměřené výživy, ochrany před zlem.²⁴

1.1.3 Role dítěte

Rodina je první místo, kde se dítě setkává s výchovným působením. Rodiče musí akceptovat dětskou osobnost a dítě by mělo cítit, že je rodiči milováno, i když je třeba trestáno. Respektovat potomky, klást přiměřené požadavky a kontrolovat jejich plnění je rodičovská povinnost. Příliš autoritativní a příliš liberální výchova dětí nejsou doporučovány, neboť rodiče by u dítěte měli mít přirozenou autoritu, avšak současně se rodičovství neztotožňuje s kamarádstvím. Zdravá „demokratická“ (ona totiž není demokratická v přesném smyslu slova) výchova je vzájemné pochopení mezi rodiči a dětmi, ale také nesouhlas s projevy jednoho nebo druhého, intimní rozhovory, rady, doporučení, odmítnutí, povzbuzení a potrestání. Dítě není obrazem svých rodičů.

I z jediného dítěte v rodině nemusí vyrůst rozmazlený egoista, ale kvalitní jedinec. Pro život dítěte jsou kromě rodičů důležití sourozenci. S nimi se učí, jak v životě jednat a jak se chovat. Spolu si hrají, vypráví si, pomáhají si, podporují se. Jsou ale také rivalové, hádají se, bojují o své místo v rodině.²⁵

Funkce biologicko-reprodukční není jen přivést dítě na svět, ale také mu zabezpečit potřebné podmínky života a další jeho vývoj. Ekonomicko-zabezpečovací funkce vede dítě k pomoci při nejrůznějších domácích činnostech, které nejsou koníčkem, ale nutností. Emocionální funkce zdůrazňuje zájem o dítě a sledování jeho prospěchu. Socializačně-výchovná funkce spočívá v opravdovém zájmu o dítě, v kvalitní péči o ně, v jeho výchově, porozumění jeho vývoji, potřebám, požadavcích, ochraňovat jej před nepříznivými situacemi a učít je, aby bylo samo schopno těmto situacím čelit a překonávat je. Prosazování a ochrana dětských práv jsou obsaženy v Úmluvě o právech dítěte.

Z **Úmluvy o právech dítěte** uvádím následující (vybraná) práva dětí.

„Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, uznávají, že každé dítě má přirozené právo na život. Každé dítě je registrováno ihned po narození a má od narození právo na

²⁴ Srov. Dostalíková, M. *Pěstounská rodina a kontakt s biologickými rodiči dětí – hledisko pěstouna*. Absolventská práce na Caritas-VOŠ Olomouc, obhájena červen 2009.

²⁵ Srov. Grecmanová, H. a kol. *Obecná pedagogika*. Vyd. 2. Olomouc. HANEX. 2003. s. 16-18

jméno, právo na státní příslušnost, a pokud je to možné, právo znát své rodiče a právo na jejich péči.“²⁶

Zájem dítěte musí být přednostním hlediskem při všech jednáních, která vedou veřejná nebo soukromá zařízení speciální péče, soudy, správní nebo zákonodárné orgány. Rodiče mají primární odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte, stát pak zabezpečuje rozvoj institucí, zařízení a služeb, které zajišťují péči o děti. Děti nesmějí být odděleny od svých rodičů, pokud takové oddělení není v zájmu dítěte na základě soudního rozhodnutí. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, jsou povinny usnadnit kontakt dítěte s rodiči a hranice států nesmí být tomu překážkou. Dětem bez rodičů je nutné zabezpečit přiměřenou náhradní péči. Každé dítě má právo na svobodu projevu, myšlení a náboženství. Děti národnostních menšin mají právo využívat vlastní kulturu, náboženství a vlastní jazyk. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, jsou povinny zajistit, aby žádné dítě nebylo podrobeno mučení nebo jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání.²⁷

1.2 Pěstounská rodina a role jejích členů

Stát se pěstouny je cesta náročná po právní stránce, ale ještě náročnější po stránce psychologické. Manželé nebo jednotlivci, kteří uvažují o přijetí dítěte do náhradní rodinné péče, se na začátku své cesty za dítětem mohou setkat s nejrůznějšími předsudky. Je zdůrazňována genetická výbava dětí, zdravotní rizika a mnoho dalšího, co může žadatele odradit.

Mnohým v rozhodnutí pomáhá víra v Boha, jiným osobnostní vybavení partnera. Budoucí pěstouni nemusí být majetní, společensky úspěšní, měli by být však morálně bezúhonní a alespoň se základním vzděláním. Nezbytné je mít přiměřený věk ve vztahu k dítěti, tělesné a psychické zdraví.

V pěstounské péči jsou děti státem svěřeny do výchovy pěstounů, kteří mají povinnost plnit funkci rodičů. Biologičtí rodiče, pokud nejsou soudním rozhodnutím omezeni nebo zbaveni rodičovské zodpovědnosti, jsou stále zákonnými zástupci svých dětí. Mají právo na styk s dětmi, kterého někteří rodiče využívají velice zřídka.

²⁶ Zákon č. 104/1991 Sb. Úmluva o právech dítěte. Citace čl. 6 odst. 1, čl. 7 odst. 1.

²⁷ Srov. Zákon č. 104/1991 Sb. Úmluva o právech dítěte.

Pěstounem může být samotná fyzická osoba nebo manželský pár. Vůči dítěti může být pěstoun cizí osoba nebo osoba příbuzná jako teta, strýc, prarodiče, nevlastní sourozenec a také osoba dítěti známá, blízká.

V pěstounských rodinách kromě přijatých dětí žijí také vlastní děti pěstounů. Ve všech případech sžívání dětí trvá nějakou dobu a pěstouni musí být velice citliví k přístupu ke všem dětem. Mezi dětmi může dojít ke konfliktům, rivalitě, hádkám a proto musí pěstouni tyto situace řešit uvážlivě a spravedlivě.

Pěstounské rodiny se od většiny ostatních rodin odlišují tím, že vychovávají „cizí“ dítě. Neměly by se za to stydět, stranit se, uzavírat se do sebe, měly by udržovat běžné kontakty s lidmi v okolí, s druhými pěstounskými rodinami, mohou se účastnit různých akcí, pobytů a setkání nabízených státními i nestátními neziskovými organizacemi. Pokud si nevědí rady, neměly by váhat požádat o odbornou pomoc.²⁸

1.2.1 Pěstounská rodina a legislativa

Do náhradní rodinné péče je možné v ČR umístit dítě od roku 1963, kdy byl vydán zákon o rodině č. 94/1963 Sb. Kromě osvojení, bylo možné děti svěřit do pěstounské péče nebo jiné formy náhradní rodinné péče. Zákon o rodině nově umožnil zbavit rodiče rodičovských práv, pokud je zanedbávali nebo zneužívali.

Nedostatky ústavní výchovy, psychické potřeby dětí v ústavech, nezastupitelná funkce rodiny, formování charakteru dítěte byly diskutovaným tématem. Nový zákon poprvé umožnil právní uvolnění zanedbávaných a opuštěných dětí a vyhledání pro ně nových adoptivních rodin.

V ústavech ale i tak stále zůstávalo mnoho dětí, které byly nevhodné pro adopci z důvodu vyššího věku, se zdravotními, smyslovými, intelektovými poruchami, byly jiného etnika.

V roce 1973 přijalo Federální shromáždění Československé socialistické republiky nový zákon č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči. Velmi brzy se projevil kladný účinek tohoto opatření. Po ukončení federálního uspořádání republiky byl tento zákon zrušen a pěstounská péče se řídila zákonem o rodině. Od roku 1999 je v platnosti zákon

²⁸ Srov. A. Michalová., *Právo a rodina* č. 1/2008. ISSN 1212-866X. Str. 22-24

č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, který je zaměřen také na zprostředkovávání náhradní rodinné péče.²⁹

K důležitým zákonům pro pěstounské rodiny je systém státní sociální podpory upravený zákonem č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.

Za rozhodnutí příslušného orgánu o svěřením dítěte do péče nahrazují péči rodičů se pro účely státní sociální podpory³⁰ považuje mimo jiné rozhodnutí soudu o svěřením dítěte do výchovy jiného občana než rodiče, rozhodnutí soudu o svěřením dítěte do pěstounské péče, rozhodnutí orgánu vykonávající sociálně-právní ochranu dětí do péče osoby, která má zájem stát se pěstounem, rozhodnutí soudu o ustanovení poručníkem, podání návrhu soudu na zahájení soudního řízení o ustanovení osoby poručníkem dítěte, jestliže o dítě osobně pečuje.³¹

K dávkám SSP pro pěstounské rodiny náleží přídavek na dítě, rodičovský příspěvek dle věku dítěte a dávky pěstounské péče, což je příspěvek na úhradu potřeb dítěte, odměna pěstouna a příspěvek při převzetí dítěte. Příspěvek na zakoupení motorového vozidla náleží pěstounovi jen pokud má v pěstounské péči nejméně čtyři děti.³²

Pokud pěstounská rodina přijme dítě se zdravotním postižením náleží dítěti a tomu, komu bylo dítě rozhodnutím soudu svěřeno do péče (pěstounské péče) dávky sociální péče pro osoby se zdravotním postižením, upraveny ve vyhlášce MPSV ČR č. 182/1991 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon o působnosti orgánů ČR v sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů.³³

Sociální služby a příspěvek na péči jsou poskytovány podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů. Tento zákon vymezuje tři oblasti služeb - sociální poradenství, služby sociální péče a služby sociální prevence.

²⁹ Srov. Dostálíková, M. *Pěstounská rodina a kontakt s biologickými rodiči dětí - hledisko pěstouna.*

Absolventská práce na Caritas-VOŠ Olomouc, obhájena červen 2009.

³⁰ dále jen SSP

³¹ Zákon 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů. § 7 odst. 11,12.

³² Tamtéž

³³ Prováděcí vyhláška MPSV č. 182/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů. § 33-45.

1.2.2 Role pěstouna

Pěstounská péče je jednou z forem náhradní rodinné péče, o které rozhoduje soud. Stát zajišťuje hmotné zabezpečení dítěti i přiměřenou odměnu těm, kteří se ho ujali.

Pěstounem může být fyzická osoba nebo manželé, pěstoun svěřené dítě vychovává, zastupuje a spravuje jeho záležitosti jen v běžných věcech. V mimořádných záležitostech je třeba souhlasu zákonného zástupce nebo rozhodnutí soudu (vyřízení občanského průkazu, cestovního pasu, léčba těžkého onemocnění, plánovaná operace, vzdělání). V těchto případech, kdy není možné získat souhlas zákonného zástupce, uděluje soud pěstounovi souhlas k vyřízení takové záležitosti, rozhoduje o zákroku. Pěstoun není rodič, je vychovatelem a pečovatelem svěřeného dítěte. Děti svěřené do pěstounské péče většinou svým pěstounům říkají „maminka a tatínek“. Vždy je to jejich přání.

Pěstounská péče by měla být jen dočasným řešením krize přirozené nukleární rodiny rodičů a jejich dětí. Mnohými je však stále chápána jako dlouhodobá náhradní péče neboli pseudoosvojení pro děti „nikoli právně volné“.³⁴

Dlouhodobost pěstounské péče má pravděpodobně kořeny v § 2 zákona o pěstounské péči zákona č. 50/1973 Sb.,³⁵ který jako základní předpoklad pro svěřením dítěte do pěstounské péče stanovil skutečnost, že příčiny bránící výchově dítěte rodiči „budou zřejmě dlouhodobé“.³⁶ Dlouhodobost předurčovala pěstounskou péči spíše pro osoby dítěti nepřibuzné, cizí. Mnohými je takto chápána dodnes.³⁷

Může trvat tak dlouho, dokud rodiče nemohou, nechtějí nebo nedokáží mít dítě v osobní péči, pokud krize na straně rodičů nepomine. Nejdéle do zletilosti dítěte a podle nové klasifikace, dle potřeby. Pravidlem by měla být pěstounská péče za účasti rodičů.

Než je dítěti hledána a vybrána nová cizí rodina, měli by být kontaktováni především prarodiče, další příbuzní a osoby dítěti blízké, aby se neprohluboval syndrom odcizení, citová deprivace. Příbuzenství nebo blízký poměr není kontraindikací pro

³⁴ Termín, který se používá v terminologii NRP (sociální pracovníci, právníci, soudci), když rodiče s NRP nesouhlasí, soud nerozhodl o nezájmu rodičů, rodičům nepozastavil výkon rodičovské zodpovědnosti, nezabavil rodičovské zodpovědnosti dle zá. č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů. § 68, 44

³⁵ Zákon č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči, zrušen. Zakotveno v zákoně č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů a zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

³⁶ zrušený Zákon č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči. § 2 odst. 1

³⁷ Srov. Dostalíková. M. *Pěstounská rodina a kontakt s biologickými rodiči dětí – hledisko pěstouna*. Absolventská práce na Caritas-VOŠ Olomouc, obhájena v červnu 2009.

pěstounskou péči. Příbuzní většinou nebrání styku dítěte s rodiči, jeho návratu k rodičům a pěstounská péče nenahrazuje osvojení, jehož účelem je přetrhání vazeb mezi dítětem a přirozenou rodinou.

Pokud je dítě svěřeno do pěstounské péče na základě rozhodnutí soudu, ukládá zákon pravidelné návštěvy rodiny pracovníky sociálně-právní ochrany dětí obecních úřadů obcí s rozšířenou působností. Sociální pracovník by měl hovořit s dítětem, pěstounem, může si vyžádat zprávy ze školy, ošetřujícího lékaře a jiných institucí.³⁸

Rozlišujeme dva typy pěstounské péče – individuální a skupinovou.

Individuální probíhá v běžném rodinném prostředí - u prarodičů, dalších příbuzných, cizích osob.

Skupinová probíhá v zařízeních pro výkon pěstounské péče nebo v SOS dětských vesničkách.

Zařízení pro výkon pěstounské péče se zpravidla zřizuje v samostatném objektu nebo v prostorách, které zřizovatel vybaví jako pro rodinu s větším počtem dětí. Zřizovatel uzavírá s pěstounem písemnou dohodu o výkonu pěstounské péče v zařízení, kterou vyplývají pro pěstouna a pro zřizovatele stanovené povinnosti.

V *SOS vesničkách* pečují pouze pěstounky o skupinu dětí či sourozenecké skupiny. I zde došlo k určitému posunu, neboť nejsou hledány jen samotné maminky-pěstounky, ale také manželské páry. Tak jak při výchově dětí v rodině, tak v těchto zařízeních je důležitý mužský vzor.³⁹

Skupinová výchova a vytváření velkých rodin, kdy taková rodina je spíše jakýmsi rodinným dětským domovem, není pro děti dobrá. Ve velké skupině nelze dětem poskytnout pozornost a individuální péči.

Jestliže rodiče dítěte zemřeli, byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti, výkon jejich rodičovské zodpovědnosti byl pozastaven nebo nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu, ustanoví soud dítěti **poručníka**, který bude nezletilého vychovávat, zastupovat a spravovat jeho majetek místo rodičů. Rozhodnutí poručníka v podstatné věci

³⁸ Srov. Dostalíková, M. *Pěstounská rodina a kontakt s biologickými rodiči dětí – hledisko pěstouna*. Absolventská práce na Caritas-VOŠ Olomouc, obhájena v červnu 2009.

³⁹ Srov. tamtéž

týkající se dítěte vyžaduje schválení soudem. Nemůže-li být poručníkem ustanovena fyzická osoba, ustanoví soud poručníkem orgán sociálně-právní ochrany dětí.

Pro případ, že dochází ke střetu zájmů mezi zákonnými zástupci (rodiči) ustanovuje soud dítěti **opatrovníka**, který vůči dospělým pečovatelům hájí skutečné zájmy dítěte.⁴⁰

Pěstounská péče může být soudem zrušena na návrh pěstouna i rodiče.

1.2.3 Pozice a role svěřeného dítěte

Samotný přechod nezletilého dítěte do náhradní rodiny musí vycházet z individuálního posouzení situace konkrétního dítěte (věk dítěte, temperament, vztahy, vazby) a rodiny. Přechod nezletilého dítěte do náhradní rodiny lze provést v následujících krocích - několikahodinová návštěva žadatelů v ústavu, ukazování fotografií z jejich domova, společná procházka do okolí ústavu, návštěva u žadatelů doma, rozhovory žadatelů s odborným pracovníkem o pocitech, dojmech, obavách, souhlas či nesouhlas s přijetím dítěte. Rozhovory dítěte s odborným pracovníkem o jeho pocitech, dojmech, obavách, souhlas nebo nesouhlas s přestěhováním do náhradní rodiny. Přechod dítěte do rodiny.⁴¹

U pěstounské péče je nutné vyhodnotit kontakty s biologickou i širší rodinou a osobami blízkými dítěti. Je vhodné jejich seznámení s náhradní rodinou a dohoda o dalším postupu a spolupráci.⁴²

V počátečním období je nutná podpora při vytváření vztahu mezi pěstouny a rodiči dítěte, aby od samotného počátku navazování kontaktu nedošlo ke konfliktu. Pokud rodiče dítě navštěvovali v ústavním zařízení, rodinné vztahy a vazby by se neměly zpřetrhat a kontaktům zamezovat. Dítě by mělo znát svou životní historii a kořeny.

⁴⁰ Srov. Dostalíková, M. *Pěstounská rodina a kontakt s biologickými rodiči dětí – hledisko pěstouna*. Absolventská práce na Caritas-VOŠ Olomouc, obhájena červen 2009.

⁴¹ Srov. *Náhradní rodinná péče a transformace systému péče o ohrožené děti v České republice*. Triada – Poradenské centrum o.s. Brno 2008. ISBN 978-80-254-3353-9

⁴² Srov. *Náhradní rodinná péče a transformace systému péče o ohrožené děti v České republice*. Triada – Poradenské centrum o.s. Brno 2008. ISBN 978-80-254-3353-9

V zájmu dítěte svěřeného do pěstounské péče je, aby se rodiče přiměřeným způsobem podíleli a spoluvytvářeli budování identity dítěte.

V 90tých letech a ještě i v současné praxi se přesvědčujeme, že vztahy s biologickými rodiči dítěte, umístěného do pěstounské péče, je jednodušší nenavazovat, omezovat či úplně zamezovat.⁴³

Dětem a dospělým je třeba nejen v začátcích zajistit odbornou péči, profesionální vedení, doprovázení, respektování adaptačního období z hlediska dítěte, pěstounů, vlastních dětí pěstounů a rodičů dítěte.

Sledování vývoje dětí je prováděno v souladu se zákonem, který ukládá pravidelné návštěvy pěstounské rodiny a přijatých dětí, zpočátku každé tři měsíce, později nejméně jednou za šest měsíců. Sociální pracovník sleduje vývoj situace, v některých případech vztahy dětí vlastních a přijatých, podporuje rodinu i dítě, pomáhá jim zvládnout změnu. Navrhuje možnosti, jak proces dobře zvládnout.⁴⁴

⁴³ Srov. Matějček, Z., a kol. *Osvojení a pěstounská péče*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002. s. 114-115

⁴⁴ Zákon č. 359/1999 Sb., ve znění pozdějších zákonů

2 VÝCHODISKA SOCIÁLNÍ PRÁCE V OBLASTI PĚSTOUNSKÉ PÉČE

Pěstounskou péčí se zabývají pracovníci a odborníci na různých stupních. Jsou to pracovníci na obecních úřadech s rozšířenou působností, magistrátech, krajských úřadech, ministerstvech. Důležitou roli mají psychologové, psychologické poradny, školská a zdravotnická zařízení. Nejdůležitějším rozhodovacím orgánem je soud.

2.1 Kompetence institucionálních aktérů v oblasti pěstounské péče

Obecní úřad je povinen poskytnout nebo zprostředkovat poradenství.⁴⁵

Obecní úřad obce s rozšířenou působností, orgán sociálně-právní ochrany dětí přijímá žádosti o zařazení do evidence žadatelů o zprostředkování pěstounské péče. Poskytuje osobám vhodným stát se pěstouny poradenskou činnost související se svěřením dítěte do pěstounské péče, zejména v oblasti výchovy a výchovných problémů přijatého dítěte,⁴⁶ související s péčí o dítě, při výchově a vzdělávání a při péči o zdravotně postižené dítě. Provádí návštěvy v pěstounských rodinách, hovoří s pěstouny a dětmi svěřenými do pěstounské péče. Dotazuje se na prospěch a chování dětí ve škole, činí dotazy k lékaři a jiným institucím.⁴⁷ Ve správním řízení rozhoduje o svěřením dítěte do péče budoucích pěstounů.⁴⁸

Krajský úřad, OSPOD zajišťuje přípravu fyzických osob vhodných stát se pěstouny k přijetí dítěte do rodiny. Poskytuje těmto osobám poradenskou pomoc

⁴⁵ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně, ve znění pozdějších předpisů, § 10 odst.1 písm. f (zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, zákon 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů)

⁴⁶ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně, ve znění pozdějších předpisů, § 11 odst. 1

⁴⁷ Tamtéž. § 19

⁴⁸ Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů

související se svěřením dítěte do pěstounské péče. Je povinen zabezpečit konzultace o výkonu pěstounské péče, kterých se účastní odborníci na řešení výchovných a sociálních problémů, pěstouni s trvalým pobytem na území kraje, děti svěřené tímto pěstounům do pěstounské péče a osoby tvořící společnou domácnost s pěstounem. Účastnit se mohou rovněž příslušní sociální pracovníci z obecních úřadů obce s rozšířenou působností.

O vzniku a zániku pěstounské péče rozhoduje **soud**. Budoucí pěstouni musí k příslušnému soudu podat návrh na svěřením nezletilého dítěte do pěstounské péče. Dítě může být svěřeno do pěstounské péče jedné osoby nebo do společné pěstounské péče manželům. V případě pěstounské péče má pěstoun možnost, pokud se domnívá, že rozhodnutí zákonného zástupce není v souladu se zájmem dítěte, domáhat se rozhodnutí soudu.⁴⁹

Soud je nezávislý a nestátní státní orgán, který vykonává soudní moc a realizuje tak právo na soudní ochranu, které je zakotveno v Listině základních práv a svobod. Stěžejním zákonem je zákon č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád..

Před svěřením dítěte do pěstounské péče nebo v případě selhání pěstounské péče hovoříme o náhradní výchově a odborná pomoc je poskytována Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR (diagnostické ústavy,dětské domovy,dětské domovy se školou,výchovné ústavy,střediska výchovné péče,zařízení pro děti a cizince), Ministerstvem zdravotnictví ČR (kojenecké ústavy,dětské domovy,dětská centra), Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR (OSPOD,zařízení sociálně-právní ochrany jako zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc,zařízení sociálních služeb jako domovy pro osoby se zdravotním postižením), Ministerstvem spravedlnosti ČR (kromě již uvedených soudů státní zastupitelství,probační a mediační služba,věznice pro mladistvé), Ministerstvem vnitra ČR (PČR), Veřejným ochráncem práv (zákon ukládá navštěvování zařízení sociálně-právní ochrany dětí)⁵⁰

⁴⁹ Srov.Bubleová, V., ED. Rozum a cit. *Pěstouni mají právo na služby*. Praktický průvodce pro náhradní rodinnou péči. Praha: T.A. Print, 2007. str. 93-95.

⁵⁰ Zákon č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů

2.2 Kompetence v rámci sociální práce v oblasti pěstounské péče

Sociální práce pracovníka sociálně-právní ochrany je práce s biologickou rodinou dítěte umístěného v ústavním zařízení a zvažování jeho vhodnosti svěřením do náhradní rodiny. Informace a seznámení žadatelů s náhradní rodinnou péčí, osvojením, pěstounskou péčí.

Prvním krokem žadatelů je návštěva oddělení sociálně-právní ochrany dětí obecního úřadu obce s rozšířenou působností nebo magistrátu podle místa trvalého bydliště. S budoucím pěstounem bude sociální pracovník hovořit o motivech rozhodnutí přijmout opuštěné dítě, jaké jsou jeho představy o dítěti, zda dává přednost chlapci nebo děvčátku, jakého etnika, věku, jaký by mohl být jeho tělesný a psychický stav, co by u dítěte mohl tolerovat.⁵¹

Sociální pracovník zájemci předá formulář žádosti o zprostředkování náhradní rodinné péče, který se stane základem jeho spisové dokumentace. Dostane pokyny k vyplnění žádosti, ke které musí být doloženy doklady o státním občanství či povolení k dlouhodobému nebo trvalému pobytu, fotokopie občanského průkazu, fotografie, zpráva o zdravotním stavu, potvrzení zaměstnavatele o stálém příjmu, vyjádření zaměstnavatele o pracovní morálce, zpráva o sociálních poměrech, která je zpracována na základě návštěvy pověřeného pracovníka u budoucího pěstouna, opis rejstříku trestů, písemný souhlas s přípravou k přijetí dítěte do rodiny a stanovisko obecního úřadu.⁵²

Po shromáždění těchto dokladů je kopie spisové dokumentace odeslána na příslušný krajský úřad, kde zájemce čeká posouzení vhodnosti. Součástí je pohovor, psychologické vyšetření, zhodnocení zdravotního stavu, ekonomické situace. Posuzuje se především motivace k přijetí dítěte a osobnostní charakteristiky.⁵³

Dalším krokem je účast na přípravě k přijetí dítěte do rodiny, kterou žadatelům ukládá současná legislativa jako povinnost.⁵⁴ Od kvalitní přípravy se do značné míry odvíjí úspěšnost pěstounské péče. Přípravu zajišťují krajské úřady většinou ve spolupráci s nestátními neziskovými organizacemi a představuje první zásadní nabídku služeb

⁵¹ Srov. Dostalíková, M. *Pěstounská rodina a kontakt s biologickými rodiči dětí – hledisko pěstouna*. Absolventská práce na Caritas-VOŠ Olomouc, obhájena červen 2009.

⁵² Tamtéž

⁵³ Tamtéž

⁵⁴ Srov. zákon 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně, ve znění pozdějších předpisů, § 27

pěstounským rodinám. Příprava probíhá ve dvou částech, teoretické a praktické. Teoretická část představuje blok přednášek nebo besed s různými odborníky na téma psychický vývoj dítěte, specifické problémy ústavních dětí, tělesný vývoj, zdraví a nemoci, problematika náhradní rodinné péče z pohledu zkušených sociálních pracovníků a další. Žadatelé navštíví některé ústavní zařízení.⁵⁵

Po teoretické části následují dva víkendové pobyty v pěkném prostředí penzionu uprostřed přírody, kde jsou odborníci žadatelům plně k dispozici. Většinou teprve tady žadatelé získávají reálnější pohled na náhradní rodičovství, a to díky přítomnosti přizvaných pěstounských rodin s dětmi. Na pobytu vznikají nové kontakty, často přátelství a budoucí pěstounští či adoptivní rodiče si mohou nadále vyměňovat osobní zkušenosti s výchovou dětí. Žadatelé tento zdroj informací považují za naprosto nenahraditelný. Pokud nebyly u zájemce nalezeny žádné závažné překážky, je zařazen do evidence o zprostředkování náhradní rodinné péče.⁵⁶

Doba čekání je různá. U žadatelů o zprostředkování osvojení je zhruba tři až pět let, v případě pěstounské péče je doba čekání poměrně kratší, záleží na regionu, zda jde o dítě zdravotně postižené, jiného etnika. Vyšší počet je dětí vhodných pro pěstounskou péči.

Každé z přijatých dětí potřebuje zájem rodičů, zcela individuální přístup, zvláště když jde o děti s různým postižením. Toto všechno klade velké nároky na manželský svazek a na rodinnou soudržnost.⁵⁷

Výchova přijatých dětí je v mnoha ohledech specifická, klade na pěstouny větší nároky. Se sociálními pracovníky a dalšími odborníky mohou pěstouni průběžně konzultovat své otázky k výchově a péči přijatých dětí.

Děti, které vyrůstají v náhradní rodině potřebují jako ostatní děti lásku a pozornost. Osvědčuje se setkávání s jinými pěstouny, možnost konzultovat řešení některých situací s odborníky, účast arteterapeuta. Děti a také pěstouni potřebují cítit podporu a ocenění.⁵⁸

Doprovázení pěstounských rodin je dlouhodobou podporou a spoluprací s konkrétními pěstounskými rodinami. Umožňuje pěstounským rodičům mít se na koho obrátit při výchově svěřených dětí a získat tak intenzivní průběžnou podporu, možnost konzultovat své otázky a výchovné problémy dětí, nejasné role pěstounů a biologických

⁵⁵ Srov. Dostalíková, M. *Pěstounská rodina a kontakt s biologickými rodiči dětí – hledisko pěstouna*. Absolventská práce na Caritas-VOŠ Olomouc, obhájena červen 2009.

⁵⁶ Tamtéž

⁵⁷ Tamtéž

⁵⁸ Občanské sdružení Rozum a Cit. Zpravodaj. Léto 2008. ČÚ: 268043028/2400. IČO: 70828181

rodičů, dlouhodobou zátěž a vyčerpání pěstouna, sociálně-právní poradenství a další. Cílem služby je pomoci pěstounské rodině najít vlastní zdroje síly a nástroje, jak posílit její rodinné sebevědomí.⁵⁹

V oblasti pěstounské péče při výchovných problémech svěřených dětí, při problémech s učením, problémech v kontaktech s biologickými rodiči jsou důležitým pomocníkem psychologické poradny, pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče, mediační služba.

⁵⁹ Občanské sdružení Rozum a Cit. Zpravodaj. Léto 2008. ČÚ: 268043028/2400.IČO: 70828181

3 POSTUPY V SOCIÁLNÍ PRÁCI V OBLASTI PĚSTOUNSKÉ PÉČE S OHLEDEM NA KONTAKTY BIOLOGICKÝCH RODIČŮ S DĚTMI A PĚSTOUNY

Sociální práce s budoucí pěstounskou rodinou začíná v podstatě podáním žádosti na svěřeni dítěte do pěstounské péče. Pokračuje odborným posouzením na krajském úřadě, velmi důležitá je příprava k přijetí dítěte do rodiny. Dalším krokem je svěřeni dítěte do péče budoucích pěstounů, vedení rodiny a poradenská činnost.

3.1 Práva a povinnosti pěstounů, biologických rodičů a dětí v oblasti kontaktů

Pěstoun je povinen o dítě osobně pečovat. Po převzetí dítěte do pěstounské péče vykonává pěstoun přiměřeně práva a povinnosti rodičů. K dítěti nemá vyživovací povinnost.

Právo zatupovat dítě a spravovat jeho záležitosti má jen v běžných věcech. Pokud rozhodnutí zákonného zástupce dítěte není v souladu se zájmem dítěte, může se pěstoun domáhat rozhodnutí soudu.⁶⁰

Při propuštění dítěte z ústavního zařízení obdrží pěstoun rodný list dítěte, propouštěcí lékařskou zprávu, očkovací průkaz, kartičku zdravotní pojišťovny. Nezletilému dítěti je třeba vyříditi registraci u obvodního lékaře, u zdravotní pojišťovny,

⁶⁰ Dostalíková, M. *Pěstounská rodina a kontakt s biologickými rodiči dětí - hledisko pěstouna*. Absolventská práce na Caritas-VOŠ Olomouc, obhájena červen 2009.

přihlásit dítě do školy. Pěstoun si může dítě přihlásit k trvalému pobytu na svoji adresu, což mu umožňuje § 10 zákona č. 133/2000 Sb.⁶¹

Rozhodnutím soudu o pěstounské péči se dítěti příjmení nemění. Pokud o změnu příjmení a jména u nezletilého dítěte požádá pěstoun, je nutný souhlas zákonného zástupce svěřeného dítěte. Pokud zákonný zástupce tohoto dítěte se změnou nesouhlasí, je neznámého pobytu, zemřel, ke změně musí udělit souhlas soud. Je třeba podat k soudu návrh na udělení souhlasu k podání žádosti o změnu příjmení a jména. Změnu jména nebo příjmení soud nepovolí, jestliže by změna byla v rozporu s potřebami a zájmy nezletilého.⁶² Pokud soud udělí souhlas k podání žádosti o změnu příjmení a jména, je třeba po právní moci rozsudku podat žádost o povolení změny na matričním úřadě, který o tomto ve správním řízení rozhoduje.

Při vyřizování cestovního pasu je zapotřebí souhlasu a podpisu zákonného zástupce, který podepíše žádost před orgánem příslušným k vydání cestovního dokladu. Souhlas zákonného zástupce se nevyžaduje, pokud je jeho opatření spojeno s těžko překonatelnou překážkou.⁶³ Pěstounovi a dítěti v pěstounské péči pomůže orgán sociálně-právní ochrany dětí. Sepíše a poskytne své vyjádření s těžko překonatelnou překážkou orgánu příslušnému k vydání cestovního dokladu.⁶⁴

Převzetí dítěte do péče nahrazující péči rodičů je třeba nahlásit zaměstnavateli, u kterého lze uplatnit kromě dávek nemocenského pojištění, případné pracovní volno i úlevu na daních.

Na základě rozhodnutí o svěřením dítěte do péče budoucích pěstounů (předpěstounské péči) a následně pravomocným rozhodnutím soudu o svěřením dítěte do pěstounské péče lze dle zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů žádat o dávky pěstounské péče jako je odměna pěstouna, příspěvek na úhradu potřeb dítěte, příspěvek při převzetí dítěte a pokud má pěstoun v pěstounské péči nejméně čtyři děti může požádat o příspěvek na zakoupení motorového vozidla. Vyplácí se přírůstek na dítě a podle věku dítěte rodičovský příspěvek.⁶⁵

⁶¹ Zákon č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech, ve znění pozdějších předpisů
Srov. Dostalíková, M. *Pěstounská rodina a kontakt s biologickými rodiči dětí - hledisko pěstouna*. Absolventská práce na Caritas-VOŠ Olomouc, obhájena červen 2009.

⁶² Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu, příjmení, ve znění pozdějších předpisů, § 72 odst. 4.

⁶³ Zákon č. 329/1999 Sb., o cestovních dokladech, ve znění pozdějších předpisů, § 17.

⁶⁴ Srov. Dostalíková, M. *Pěstounská rodina a kontakt s biologickými rodiči dětí - hledisko pěstouna*. Absolventská práce na Caritas-VOŠ Olomouc, obhájena červnu 2009)

⁶⁵ Tamtéž

Pěstounská péče bez účasti rodičů má svůj původ v dobách, kdy děti z jednoho konce republiky byly svěřovány pěstounům na druhém konci republiky a naopak. Příklady z praxe ukazují, že sociálně slabí rodiče, kteří přišli o práci a střechu nad hlavou, své děti nenavštěvují, protože mimo jiné na to nemají. Pravidelný kontakt dítěte a biologických rodičů je v tomto případě obtížně realizovatelný.⁶⁶

Dítě má právo vyrůstat se svými rodiči a pokud vyrůstá a žije u pěstounů, mělo by se s nimi, pokud o to rodiče projeví zájem, alespoň stýkat. Styk rodičů s dětmi v pěstounské péči může být upraven soudně.

Dítě má povinnost pomáhat podle svých schopností v domácnosti pěstouna. Pokud má vlastní příjem a žije ve společné domácnosti s pěstounem, je jeho povinností přispívat na úhradu společných potřeb rodiny.

Rodičům je soudem uloženo hradit výživné na účet úřadu, který pěstounům vyplácí příspěvek na úhradu potřeb dítěte.⁶⁷

3.2 Příprava budoucích pěstounů s ohledem na kontakty

Stěžejní otázkou v koncepci příprav k přijetí dítěte do rodiny je téma kontaktů a vztahů dítěte v pěstounské péči a jeho biologické rodiny. Jedním z důležitých témat přípravy je vytváření vztahu mezi pěstouny a rodiči dítěte svěřeného do pěstounské péče tak, aby hned od počátku nebyl konfliktní. Mám tím na mysli situaci, kdy dítě má s rodiči navázaný vztah a případně probíhají po dobu výkonu ústavní výchovy kontakty - to pak jistě není v souladu s potřebami dítěte rodinné vztahy zpřetrhat a kontaktům zamezit. V případě, že rodiče nejsou zbaveni rodičovské zodpovědnosti, je v zájmu dítěte, aby se na jeho výchově přiměřeným způsobem podíleli a spoluvytvářeli podmínky pro vybudování pozitivní identity dítěte v období dospívání. K tomu je ovšem potřeba, aby mezi nimi a těmi, kteří o dítě pečují, se od počátku vytvářel vztah vzájemného respektu a

⁶⁶ Srov. Dostalíková, M. *Pěstounská rodina a kontakt s biologickými rodiči dětí – hledisko pěstouna*. Absolventská práce na Caritas-VOŠ Olomouc, obhájena červen 2009.

⁶⁷ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, § 45d.

Srov. Dostalíková, M. *Pěstounská rodina a kontakt s biologickými rodiči dětí - hledisko pěstouna*. Absolventská práce na Caritas-VOŠ Olomouc, obhájena červen 2009.

spolupráce a to co nejdříve, nejlépe v době, kdy dítě přechází do péče budoucích pěstounů.⁶⁸

Odborné posouzení a zařazení do evidence osob vhodných stát se pěstouny je plně v kompetenci krajských úřadů, respektive MPSV. Nejednotná metodika odborného posouzení mezi těmito resorty vede k tomu, že v evidenci jsou jednotlivci a manželské páry, kteří z hlediska sociálně-psychologického nebo zdravotního nebudou moci naplnit potřeby přijatého dítěte. Snaha zvýšit počet budoucích pěstounů „za každou cenu“ vede ke kompromisům v odborném posouzení, které ale není v zájmu dětí hledajících pěstounskou péči.⁶⁹

Budoucí pěstouni přicházejí nejčastěji do přípravy s motivací „pomoci dítěti, které nemá rodiče“, ovšem v rámci přípravy musí budoucí pěstouni pochopit, že každé dítě má své rodiče a pěstouni by měli přijmout dítě i s jeho rodiči a rodinnou historií. Podle individuální situace dítěte to může znamenat udržování a posilování pravidelných a častých kontaktů s rodiči, může to ale také znamenat pomoci dítěti zpracovat skutečnost, že rodiče se vůči němu chovali špatně, že mu svým chováním ubližovali.⁷⁰

V tomto případě nestačí přednášková forma práce, je potřeba budoucí pěstouny vtáhnout do děje technikami jako je *vytváření hypotetické historie dítěte* - komu a kdy se narodilo, jak dlouho bylo v rodině, za jakých podmínek z rodiny odešlo, proč se pro něj hledá pěstounská rodina. Budoucí pěstouni by si měli uvědomit, že dítě odcházející do pěstounské péče má vždy své rodiče a svou životní historii. Další technikou je *definice potřeb dítěte* – vytvořením historie dítěte a jeho situace se definují potřeby, podmínky, které by měla pěstounská rodina mít, aby mohla přijmout konkrétní dítě a naplnit jeho potřeby. Technika- *jak dítě vnímá svou situaci ve vztahu k rodičům a jak mu s tím mohou pěstouni pomoci* pracuje se třemi samostatnými příběhy dětí.⁷¹

Techniky se průběžně mění a přizpůsobují se konkrétním potřebám budoucích pěstounů. Součástí práce s budoucími pěstouny v rámci odborné přípravy je při posledním setkání účast dětí, které v budoucí pěstounské rodině vyrůstají.⁷²

⁶⁸ Srov. *Náhradní rodinná péče a transformace systému péče o ohrožené děti v České republice*. Triada – Poradenské centrum o.s. Brno 2008. ISBN 978-80-254-3353-9. s. 27-33

⁶⁹ Srov. tamtéž

⁷⁰ Srov. tamtéž

⁷¹ Srov. tamtéž

⁷² Srov. tamtéž

3.3 Pomoc při rozhodování o kontaktech v době svěřeni dítěte do péče budoucích pěstounů

Poradní sbor⁷³ na krajském úřadě doporučí pro nezletilé dítě vhodné žadatele vedené krajským úřadem nebo ministerstvem v evidenci žadatelů. Žadatelé jsou následně písemně informováni a mají možnost se s dítětem v zařízení seznámit. Navazování kontaktu náhradní rodiny a dítěte může trvat měsíc až dva měsíce. Pokud se náhradní rodina rozhodne přijmout toto dítě, podá si u obecního úřadu s rozšířenou působností, který dítě nahlásil do poradního sboru, žádost na svěřeni nezletilého dítěte do péče budoucích pěstounů. Správní orgán ve správním řízení vydá rozhodnutí o svěřeni dítěte do péče budoucích pěstounů. Účastníky řízení jsou pěstouni, biologičtí rodiče a opatrovník dítěte, ustanovený k tomuto řízení. Budoucí pěstouni si dítě mohou ode dne uvedeném na rozhodnutí převzít do své péče tzv. předpěstounské péče.

Předpěstounská péče je na dobu tří měsíců. Budoucí pěstouni se v této době musí rozhodnout, zda podají návrh k soudu na svěřeni přijatého dítěte do pěstounské péče nebo dítě vrátí do zařízení odkud si jej převzali.

V této době je doporučováno, aby se dítě co nejlépe v nové rodině adaptovalo, proto není vhodné, aby během několika dní proběhlo setkání dítěte a biologických rodičů nebo dalších členů rodiny. První kontakt s rodiči nebo rodinou dítěte by měl proběhnout asi po měsíci.

Pro názornost uvedu jeden příběh z praxe. Všechna jména v příběhu jsou změněna.

Paní Jana s panem Pavlem nejsou manželé, čtyři roky žijí ve společné domácnosti.

Paní Jana je narozená v roce 1977, má vysokoškolské vzdělání a pracovala jako vychovatelka na domově mládeže. Je rozvedená, má jedno vlastní dítě, dceru Vendulku, narozenou v roce 2001.

Pan Pavel je narozený v roce 1976, je vysokoškolák, pracuje ve státní správě, je svobodný.

Všichni bydlí v rodinném domku.

Oba se rozhodli, že chtějí pomoci opuštěnému dítěti, které je na základě nařízené ústavní výchovy umístěno do zařízení. Vzhledem k tomu, že nejsou manželé, žádost na

⁷³ Zákon č. 359/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů. § 38a

zprostředkování pěstounské péče si podala paní Jana. Pan Pavel byl informován, že bude společně posuzovanou osobou.

Žádost si paní Jana podala v únoru 2008 a do evidence na zprostředkování osvojení byla zařazena v březnu 2009. Oznámení o vhodnosti, o tom, že byla poradním sborem vybrána jako budoucí pěstounka, obdržela paní Jana již v březnu 2009.

Pro budoucí pěstounku byla poradním sborem vybrána nezletilá Anička, narozená v dubnu 2006. Anička byla umístěna v kojeneckém ústavu na základě předběžného opatření v říjnu 2006 pro syndrom týraného dítěte. Byla nařízená ústavní výchova. Matka nezletilé je narozená v roce 1985, je na nižší mentální úrovni, dlouhodobě v evidenci úřadu práce. Otce matka nevedla.

Paní Jana s panem Pavlem a dcerou Vendulkou se jeli s nezletilou Aničkou do kojeneckého ústavu seznámit. Byli za ní několikrát. V dubnu 2009 si paní Jana podala na pověřený úřad žádost na svěření nezletilé Aničky do péče budoucí pěstounky. Po vydání rozhodnutí si Aničku v dubnu 2009 převzala s panem Pavlem do péče budoucí pěstounky. Pověřeným úřadem a kojeneckým ústavem byli informováni, že matka, babička a tety nezletilé během tříletého pobytu Aničky v kojeneckém ústavu, navštěvovaly jen minimálně.

Svěřením Aničky do cizí péče však nastal pravý opak. Již po týdenním pobytu u budoucí pěstounky se telefonicky kontaktovala matka s babičkou a požadovaly setkání s Aničkou. Paní Jana s přítelem kontakt umožnili, Aničku zavezli na domluvené místo v místě bydliště matky a ostatních příbuzných. Ke styku přišla babička nezletilé s dvěma tetami, matka přišla později. Setkání proběhlo za účasti sociální pracovnice pověřeného úřadu, trvalo necelou hodinu. Paní Jana na druhý den informovala, že Anička si hrála, chodila se k paní Janě napít, rodina se jí nijak zvlášť nevěnovala, bavili se navzájem.

Po této návštěvě došlo k tomu, že matka k rozhodnutí o svěření nezletilé dcery do péče budoucí pěstounky podala prostřednictvím právníka odvolání. Souběžně k okresnímu soudu, kde byla nařízena ústavní výchova, podaly obě tety nezletilé návrh na svěření Aničky do jejich pěstounské péče. Paní Jana i pan Pavel byli chováním a jednáním matky a rodiny nezletilé překvapeni. I když byli na přípravě k přijetí dítěte na různé možné alternativy kontaktů připravováni, reálná situace je zaskočila.

Rodinu paní Jany jsem po dvou týdnech pobytu Aničky navštívila. Paní Jana zůstala ze zaměstnání doma, odešla na rodičovskou dovolenou. Děvčátko bylo veselé, hezky oblečené, jedlo odpolední svačinu. S dcerou pěstounky má společný pokojík. Bylo vidět, že si na sebe zvykají, chovaly se k sobě slušně.

S paní Janou a panem Pavlem jsem byla v kontaktu. Postupně informovali, že rodina si vyžaduje kontakty stále častěji. Proto jsem jim doporučila konzultovat situaci s psychologem v kojeneckém ústavu, kde byla Anička umístěná. Psycholog častější návštěvy matky a rodiny než jednou za čtrnáct dní nedoporučil. Dokonce měl námitky k tomu, že se první návštěva uskutečnila tak brzy po přijetí nezletilé do nové rodiny.

Rodina Aničky začala pěstounům často telefonovat, pokud jim v setkání s nezletilou nevyhověli, byli po telefonu neslušní, vyhrožovali.

V současné době probíhá asistovaný styk za pomoci Poradny pro vztahy v místě bydliště biologické rodiny. Krajský úřad rozhodnutí o svěření nezletilé do péče budoucí pěstounky zrušil a vrátil pověřenému úřadu pro procesní chyby k novému projednání a rozhodnutí. Paní Jana a pan Pavel mají z jednání na krajském úřadě a pověřeném úřadě smíšené pocity, uvedli, že je na ně nepřímo činěný nátlak, aby nezletilou vrátili zpět do kojeneckého ústavu a její biologická rodina tak dostala další příležitost.

S tímto se však budoucí pěstounka s přítelem nehodlají smířit. Anička je stále v jejich péči na základě souhlasu pověřeného úřadu.⁷⁴ V měsíci červnu 2009 si paní Jana k okresnímu soudu podala návrh na věření nezletilé do pěstounské péče.

Matka nezletilé s celou širokou rodinou zaslali prostřednictvím právníka stížnost k Veřejnému ochránci práv na všechny zúčastněné instituce.

Přikláním se k názoru psychologů, že dítě v tzv. předpěstounské péči by si mělo nejdříve zvyknout na novou rodinu, aklimatizovat se na nové prostředí, sžít se se všemi členy nové rodiny. První kontakt s biologickou rodinou, pokud o to bude mít rodina zájem, by měl proběhnout nejdříve po měsíci a to ještě za přítomnosti alespoň jednoho sociálního pracovníka, nejlépe toho, který zná rodinu dítěte a s touto rodinou pracoval. Pokud by v kontaktech dítěte svěřeného do péče budoucích pěstounů a rodičů nastal problém, došlo ke konfliktu mezi pěstouny a rodiči, je dobré vyhledat pomoc sociálního pracovníka nebo jiného odborníka pracujícího v oblasti náhradní rodinné péče. Takového setkání by měli být přítomni pěstouni i rodiče dítěte. Při podání návrhu na svěření přijatého dítěte do pěstounské péče, navrhnout stanovení styku nezletilého dítěte s rodiči. Je možné navrhnout jednodenní kontakty, víkendové kontakty, prázdninové pobyty.

⁷⁴ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, § 30

3.4 Nejčastější problémy v oblasti kontaktů z pohledu sociálního pracovníka

Praxe nás přesvědčuje, že stále přetrvávají tendence spíše s rodiči přijatého dítěte žádné vztahy nenavazovat a spíše omezovat nebo i zamezovat kontaktům dítěte umístěného v pěstounské péči s jeho rodiči. Důvodem je přesvědčení bohužel nikoliv jen laické veřejnosti, že se tímto způsobem situace dítěte a pěstounů zjednodušuje.⁷⁵

Setkáváme se s tím, že pěstouni nechtějí přistoupit na to, aby se děti v nějakém vhodném termínu se svými rodiči setkaly nebo je navštívily v místě jejich bydliště. Hledají si různé výmluvy a záminky, aby se děti se svými rodiči setkat nemohly. Často chybí jen dobrá vůle a ochota. Další výmluvou pěstounů bývá to, že styk rodičů není upraven rozsudkem a pěstounům není jasné, kdo v takovém případě za dítě odpovídá. S návštěvami rodičů se vyrovnávají až po soudním rozhodnutí, kdy je kontakt rodičů a dětí stanoven a upraven rozsudkem. Na druhé straně je pravdou, že rodiče při styku s dětmi pěstouny pomlouvají, nezdrží se hrubých narážek a urážek na jejich osobu, před dětmi pěstouny pojmenovávají nespisovnými výrazy. Děti často slyší, že pěstouni rodičům děti „ukradli“, nesmí jim říkat „maminka a tatínek“, protože jen oni biologičtí rodiče jsou jejich pravými rodiči. Pěstouni neradi přistupují na náhradní termíny návštěv rodičů a jako důvod uvádějí vlastní program rodiny. V době prázdnin, svátků raději dětem zorganizují volný čas tak, aby děti chtěly raději na tábor, k moři, dovolenou, hory, jen aby se kontakt nemohl uskutečnit. Pokud děti rodiče navštíví nebo rodiče za dětmi přijedou na návštěvu, pěstouni přichází s tím, že děti jsou po návštěvě rodičů psychicky rozladěné, zhoršují se ve školním prospěchu, ve škole mají výchovné problémy, ubližují sobě nebo jiným dětem. S dětmi vyhledávají a absolvují psychologická vyšetření.⁷⁶

Ze strany rodičů se stává, že se na návštěvu ohlásí předem a nepřijedou. Děti čekají celý den, a pak jsou velice zklamané, že rodiče neplní sliby. V jiné situaci přijede jeden z rodičů, chce si prohlédnout bydliště pěstounů, tráví čas s dětmi v jejich domě, doprovází je na kulturní akce a před spoluobyteli, sousedy předvádí své nevybíravé chování. Dokonce se stávají případy, že rodiče přijedou pod vlivem alkoholu nebo pod vlivem omamných látek a podle toho vypadá jejich vystupování a komunikace

⁷⁵ Srov. Matějček, Z., a kol. *Osvojení a pěstounská péče*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002. s. 116-119

⁷⁶ Srov. Dostalíková, M. *Pěstounská rodina a kontakt s biologickými rodiči dětí - hledisko pěstouna*. Absolventská práce na Caritas-VOŠ Olomouc, obhájena červen 2009.

s pěstouny. V takových případech je na pomoc volána policie a pěstouni nabývají přesvědčení, že opravdu není v zájmu dětí, aby se s rodiči setkávaly.⁷⁷

Dochází k tomu, že rodiče si na pěstouny stěžují přímo na soudě. Píší stížnosti, že děti jsou přetěžované, mají tolik kroužků, že nemají čas na hraní, chodí oblečeny ve starých věcech, roztrhaných botách, pěstouni jim nekoupí oblečení nové. Na péči a výchovu se však nedotazují sociální pracovníce, která rodinu navštěvuje, nedotazují se ve škole na prospěch dětí ani ošetřujícího lékaře na zdravotní stav svých dětí.⁷⁸

K těmto problémům dochází tehdy, když děti jsou svěřovány do pěstounské péče daleko od bydliště rodičů. Ideální je situace, když děti mohou být v pěstounské péči alespoň v rámci stejného okresu či kraje, aby sociální práci a kontakty s rodiči a pěstouny prováděl jeden sociální pracovník, jedno odborné pracoviště. Pokud jsou rodiče na druhém konci republiky, řeší se problémy pěstounské péče za pomoci sociálního pracovníka v místě bydliště rodičů, sociální pracovníci vzájemně konzultují jak problémy dětí v pěstounské péči, tak problémy v kontaktech s dětmi a pěstouny. Roli mediátora často zprostředkovávají krajské úřady a etopedové ve střediscích výchovné péče. Výsledky se dostavují podle ochoty ke vzájemné spolupráci, toleranci, kompromisům, mentální úrovni účastníků.⁷⁹

Mohu říci, že nesložitějším problémem v kontaktech dětí s biologickými rodiči je spolupráce rodičů a pěstounů. Jedna strana má pocit, že neustále té druhé ustupuje a naopak. Když hovořím s dětmi, zjišťuji, že děti mají většinou svoje rodiče rády, mají rády i pěstouny a nechtějí nikomu ublížit. Proto se vyjadřují, že jim kontakt a návštěvy rodičů nevadí, ale znovu se stěhovat k rodičům nechtějí, chtějí zůstat u pěstounů, neboť by museli opět změnit školu, kamarády, někdy by ztratily babičku a dědu.⁸⁰

⁷⁷ Srov. Dostalíková, M. *Pěstounská rodina a kontakt s biologickými rodiči dětí - hledisko pěstouna*. Absolventská práce na Caritas-VOŠ Olomouc, obhájena červen 2009.

⁷⁸ Tamtéž

⁷⁹ Tamtéž

⁸⁰ Tamtéž

4 SLUŽBY PRO PĚSTOUNY A RODIČE

Služby pro pěstouny a rodiče by měly převážně nabízet psychologické poradenství odborníkem, který se specializuje na pěstounskou péči, mediační činnost při možných nastalých problémech v kontaktech rodičů dětí v pěstounské péči a pěstounů.

V ČR se na tyto služby specializují různá sdružení, nadace, nadační fondy, diakonie, charita, rodinné poradny, občanské poradny, pedagogicko-psychologické poradny.

4.1. Nabídka a zaměření

Nabídka odborných služeb pro pěstounské rodiny je důležitým úkolem pro nestátní organizace, pro veřejnou správu a pověřené osoby k výkonu sociálně právní ochrany dětí.

Pěstounům jsou obvykle svěřovány děti v krátkém časovém úseku od přípravy. Pěstounským rodinám jsou nabízeny odborné konzultace, mohou se účastnit aktivit, které pořádá Sdružení pěstounských rodin, Středisko náhradní rodinné péče. Krajským úřadům ukládá zákon o sociálně právní ochraně dětí provést jednou ročně konzultace s pěstounskou rodinou.⁸¹

Ani zkušená pracovnice v oblasti náhradní rodinné péče nemůže zajistit vše, co pěstounská rodina potřebuje - péče o rodinu jako celek, zaměřenou na dynamiku jejích vztahů, na vyrovnávání deprivčních projevů přijatého dítěte a na všechny možné problémy. Při tom je spolupráce psychologa, dalších odborníků a institucí samozřejmě naprosto nutná.⁸²

Sociální práce a odborné služby v náhradní rodinné péči by se měly zaměřit na rozšíření nabídky služeb pro pěstouny, sociální rehabilitaci, tzv. případové konference,

⁸¹ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně, ve znění pozdějších předpisů, § 11 odst.4

⁸² Srov. Matějček, Z. a kol. Osvojení a pěstounská péče. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-637-3. s. 47-48

supervizi, vzdělávání pěstounů, vzdělávání sociálních pracovníků a pracovníků poskytujících sociální služby.⁸³

4.1.1 Sociální rehabilitace

Pro klienty je nejzajímavější arteterapie, což je odborná, záměrná a cílevědomá aplikace uměleckých prostředků používaných u klientů ke změně jejich chování, myšlení, emocí. Jde o umění dramatické, hudební, literární a výtvarné.⁸⁴

4.1.2 Případová konference

Inovativní metodou individuální práce s klienty, se zaměřením na plánování postupu práce s klientem, je tzv. případová konference. Cílem je vytvoření sítě odborníků, která bude nápomocna všem potřebným a všem účastníkům což jsou děti, pěstouni, rodiče.

Dalšími účastníky jsou zejména představitelé krajských a městských úřadů a jejich příslušných odborů, dětských domovů, sociální pracovníce, kurátoři, pracovníci neziskových organizací. Účastníci nabízí pomoc v rámci svých možností a kompetencí.⁸⁵

4.1.3 Supervize

Další důležitou metodou je supervize. Je to metoda, kdy se při sezení pracuje se situacemi rozhovoru pracovníka s klientem za přítomnosti supervizora, někdy za použití audio-či videonahrávky.

Jde o společné hledání řešení v atmosféře důvěry, rozvíjení sebereflexe, pochopení souvislostí, vztahů, pocitů. Supervidování mohou být jedinci, skupiny, týmy.

⁸³ Srov. *Náhradní rodinná péče a transformace systému péče o ohrožené děti v České republice*. Triada – Poradenské centrum o.s. Brno 2008. ISBN 978-80-254-3353-9. s. 21-24

⁸⁴ Občanské sdružení Rozum a Cit. Zpravodaj. Léto 2008. ČÚ: 268043028/2400. IČO: 70828181

⁸⁵ Srov. Matoušek, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd. 1 Praha. Portál 2003. ISBN 80-7178-548-2. s. 67-75

Jedním z postupů jsou **balintovské skupiny**. Počet členů ve skupině může být od 6 do 12 osob. Vedoucí skupiny vyzve účastníky k předložení problému, který chtějí řešit. Hlasováním se vybere případ. Postup se skládá z pěti fází.

První fází je *expozice případu* - účastník nabídne případ, s jehož řešením není spokojený, má představu o jiném řešení. Druhou fází jsou *otázky* - účastníci pokládají otázky, které potřebují vědět. Třetí fáze *fantazie* - účastníci nahlas hovoří o případu, předkladatel jen naslouchá. Čtvrtou fází *praktických námětů k řešení* - účastníci sdělují své řešení, předkladatel se nevyjadřuje. V páté fázi *vyjádření protagonisty* - se předkladatel vyjadřuje k tomu, co slyšel ve třetí a čtvrté fázi, co mu připadá užitečné.⁸⁶

4.1.4. Vzdělávání pěstounů

Náhradní rodičovství a pěstounství je natolik vážná věc, že nemůže být svěřeno amatérům. Odborná příprava je prevencí před zklamáním a z nenaplněných snů. Když náhradní rodič nerozumí tomu, co dítě prožívá, může navzdory dobré vůli dítěti velmi ublížit. Vzdělání mu pomůže k tomu, že lépe porozumí adaptačním a vývojovým problémům dítěte. Mnohé náhradní rodiny selhávají, protože nestačí jen chtít pomáhat, ale o vývoji a výchově přijatého dítěte musí něco vědět.⁸⁷

Odborníci a pracovníci v náhradní rodinné péči stále více hovoří o pravidelných krátkodobých kurzech a seminářích v oblasti psychologie, pedagogiky, etiky, pořádaných poutavou formou na zajímavém místě.

Pravidelné vzdělávání pěstounů není povinné.

V současné době jsou pověřenými úřady, krajskými úřady a nestátními neziskovými organizacemi pořádány jednodenní nebo víkendová setkání pěstounských rodin, kterých se účastní pozvaní odborníci v náhradní rodinné péči, jsou připraveny poutavé a zajímavé programy pro děti. O těchto akcích jsou včas pěstounské rodiny informovány, ale bohužel velice často se jich účastní jen několik stále stejných

⁸⁶ Srov. Matoušek, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd.1 Praha. Portál 2003. ISBN 80-7178-548-2. s. 350-363

⁸⁷ Srov. Škoviera, A. *Dilemata náhradní výchovy*. Vyd.1 Praha: Portál. 2007. ISBN 978-80-7367-318-5. s. 61

pěstounských rodin. Jsou to převážně pěstounské rodiny s přijatým cizím dítětem, kdežto pěstounské rodiny s přijatým dítětem z vlastní rodiny, zájem o taková setkávání mají minimální.

4.1.5. Přípravenost pěstounů a biologických rodičů

Pro úspěšné zvládnutí kontaktů a spolupráce pěstounů s rodiči dětí před zařazením do evidence žadatelů na zprostředkování pěstounské péče je bezpochyby velice důležitá příprava k přijetí dítěte do rodiny. Na přípravě by měly být probírány různé alternativy chování biologických rodičů, aby budoucí pěstouni nebyli chováním rodičů zaskočeni.

Je stále mnoho rodičů, kteří se svěřením svých dětí do pěstounské rodiny nesouhlasí. Snáze se vyrovnají s faktem, že děti jsou v dětském domově, kde je budou někdy pravidelně, jindy jednou za čas, navštěvovat, ale pokud by se začalo s rodiči hovořit o hledání nové rodiny pro děti, nebudou souhlasit.⁸⁸

Základem připravenosti k přijetí cizího dítěte do rodiny musí být **příprava budoucích pěstounů**. Další náročná práce spočívá na sociálním pracovníkovi, který má v evidenci rodinu, jejíž děti bylo nutné umístit do dětského domova, který zná nejen děti, ale zná jejich rodiče. Ví, kolik sociální práce bylo s rodinou provedeno, proč muselo dojít k rozdělení rodiny, z jakého důvodu rodiče selhali.

Z vlastní praxe mohu potvrdit, že příprava pěstounů závisí na lektorech, kteří přípravu vedou, na tom, jak poutavě mají připravený program přípravy. Pro budoucí pěstouny jsou vždy velice zajímavé chvíle strávené při vyprávění a povídání s pěstouny, kteří již přijali dítě do své rodiny. Rádi poslouchají o jejich úspěších ve výchově, seznamují se s problémy při výchově dětí, s jejich řešením. Dostávají rady, týkající se styku dětí v pěstounské péči s jejich rodiči, dostávají návody, jak zvládat kontakty s biologickými rodiči dětí, na co mají být připraveni. Děti by neměly být vtahovány do případných konfliktních vztahů pěstounů a rodičů. Často toho však rodiče zneužívají a pěstouni se pak těmto kontaktům brání tím, že děti jsou ze strany rodičů psychicky týrané.

S rodiči dětí je nutné pracovat systematicky, nečinit nátlak, opakovaně vysvětlovat, co je pro jejich děti dobré.

⁸⁸ Srov. Matějček, Z. a kol. Osvojení a pěstounská péče. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-637-3. s. 116-119

První kontakt pěstounů a rodičů by se měl uskutečnit bez přítomnosti dětí. Za pomoci sociálních pracovníků by měla být předběžně domluvena pravidla tak, aby se ani jedna strana necítila znevýhodněna nebo měla pocit ústupků straně druhé.

Praxe dává za pravdu, že nedostatečné vysvětlení pěstounské péče rodičům dětí má za následek nefunkčnost kontaktů s jejich dětmi a zbytečné slovní napadání pěstounů.

Svěřením nezletilého dítěte do pěstounské rodiny práce sociálního pracovníka nekončí, ale měla by pokračovat tak, aby se na něho s důvěrou obraceli nejen pěstouni s dětmi, ale i rodiče dětí.

Pokud dochází ve styku rodičů, pěstounů a dětí ke konfliktům, sociální pracovníci spolupracují s psychology, etopedy, školami, lékaři. Po konzultacích, mediaci se někdy situace v kontaktech zlepší alespoň v tom že pěstouni a rodiče se tolerují, nedochází k výčitkám a obviňování.

Kontakty s původní rodinou dítěte dělají většině pěstounů značné starosti hlavně proto, že přijaté dítě může být celou situací značně traumatizované. Pěstounům, kterým biologičtí rodiče komplikují a narušují výchovu přijatého dítěte se doporučuje vyvarovat se hlavně hněvu, hněv je špatný rádce. Vždycky by měli jednat v zájmu dítěte, i když není snadné posoudit, co je opravdu v jeho zájmu. Když jde ze strany vlastních rodičů o různé opakující se nevhodné zásahy, jako číhání u školy, vykřikování urážek na pěstouny, psaní vulgárních dopisů pěstounům i dětem, vynucování si návštěv přes odpor a strach dítěte, je nutné dítě ochránit a dát mu jistotu, že stojí za ním. S dítětem se musí jednat čestně, říkat pravdu. Svým chováním musí pěstouni dát dítěti najevo, že počínání jeho rodičů není vhodné, a co naopak pěstoun považuje za správné. Čím starší je dítě, tím více se ptá, chce o všem debatovat.⁸⁹

Příčiny neuspokojivé situace jsou v nedostatečném porozumění situací a potřeb dítěte dlouhodobě separovaného od rodičů ze strany samotných pěstounů, sociálních pracovníků, pracovníků školských a zdravotnických zařízení, soudů apod., v nedostatečné nabídce a kapacitě odborných pracovišť pro pěstounské rodiny, ve formálnosti sledování vývoje dítěte, chybí individuální plán a metodika sledování vývoje dítěte, nejsou vytvořeny multidisciplinární týmy, nedostatečná kvalifikace pracovníků

⁸⁹ Srov. Matějček, Z. a kol. *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-637-3. s. 116-118

k posuzování situace dítěte, nedostatečné využívání existujících a nabízených služeb, není zavedena povinnost spolupráce s odborným pracovištěm alespoň po určitou dobu.⁹⁰

4.2. Vzdělávání sociálních pracovníků

Nevyhnutelným a nyní již i povinným je vyšší odborné vzdělání sociálních pracovníků.⁹¹

Aktivní účastí na akreditovaných seminářích, pořádaných krajskými úřady, MPSV a nestátními neziskovými organizacemi si sociální pracovníci a pracovníci v sociálních službách prohlubují svoje znalosti a vědomosti, jsou informováni o novelizacích zákonů, o profesionálních přístupech ke klientům.

Krajské úřady pořádají třikrát až čtyřikrát za rok pracovní porady pro sociální právníky pověřených úřadů zabývající se náhradní rodinou péčí. Na těchto poradách se řeší situace a problémy v NRP v daném regionu, pracovníkům jsou zadávány termínované úkoly, jsou seznamováni se změnami zákonů, takže průběžně dochází k proškolení sociálních pracovníků působících přímo v oblasti náhradní rodinné péče.

Sociální pracovníci v NRP mohou taktéž využívat nabídek vzdělávacích agentur, které pořádají semináře, kurzy a další vzdělávání v této oblasti. Záleží jen na zájmu pracovníků a někdy ovšem také na finančních možnostech daného úřadu.⁹²

4.3. Organizace provádějící služby pro NRP

V této podkapitole jsou uvedeny státní instituce a nestátní neziskové organizace, zaměřující se na služby a pomoc náhradním rodinám, pěstounským rodinám a poskytující přímou podporu i sociálně slabým rodinám s nezletilými dětmi. Podpůrných služeb pro uvedené rodiny není stále dostatek.

Mezi organizace, o kterých se zmíním patří **Sdružení pěstounských rodin**,⁹³ které pomáhá opuštěným, sociálně, zdravotně znevýhodněným dětem, mladým lidem.

⁹⁰ Srov. *Náhradní rodinná péče a transformace systému péče o ohrožené děti v České republice*. Triada – Poradenské centrum o.s. Brno 2008. ISBN 978-80-254-3353-9. s. 17-35

⁹¹ Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, § 109-111

⁹² Např. Agentura IPSUM Neratovice. Č.akreditace MV: AK/PV-241/2007. IČ: 13269232

⁹³ Sdružení pěstounských rodin, Anenská 10, 602 00 Brno, www.pestouni.cz

Provozuje Poradnu pro rodiny s dětmi v NRP, klubovnu a romské komunitní centrum, Dům na půli cesty. Pracuje s žadateli a zájemci o NRP. Nabízí canisterapii, terapeutické služby, organizuje pobyty pro náhradní rodiny. Vydává časopis „Průvodce náhradní rodinnou péčí.“

Rozum a Cit, o.s. ⁹⁴ je sdružení, které podporuje pěstounské rodiny. Organizuje setkání pěstounů, odborné semináře výtvarných a arteterapeutických dílen pro děti.

Natama, o.s. ⁹⁵ vyhledává nové pěstounské rodiny. Provádí přípravu žadatelů o náhradní rodinnou péči. Dále provádí poradenskou a terapeutickou práci s dětmi, s rodinou. Věnuje se provázení pěstounských rodin.

Fond ohrožených dětí, o.s. ⁹⁶ se zaměřuje na pomoc týraným, zanedbávaným, zneužívaným, opuštěným a sociálně ohroženým dětem. Náhradním a potřebným rodinám poskytuje poradenskou činnost, hmotnou činnost. Pořádá relaxační pobyty, letní dětské tábory, jednodenní akce pro pěstounské rodiny. Provozuje zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc Klokánek, které jsou po celé republice. Věnuje se osvětové činnosti v oblasti sociálně-právní ochrany dětí, usiluje o změny v legislativě.

Sdružení SOS dětských vesniček, o.s. ⁹⁷ poskytuje rodinné prostředí dětem, které se ocitly mimo vlastní rodinu a neměli možnost být adoptovány nebo umístěny do individuální pěstounské péče. Společně s matkami-pěstovkami připravuje děti na samostatný život, zajišťuje polozávislé bydlení a finanční podporu klienta při získání vlastního bydlení. Provozuje SOS dětské vesničky Brno-Medlánky, Doubí, Chvalčov. Služby poskytuje v rámci organizace.

Isis – sdružení pro pomoc dětem bez domova ⁹⁸ se zaměřuje na pomoc dětem žijícím mimo vlastní rodinu tj. v kojeneckých ústavech, dětských domovech, náhradních rodinách. Poskytuje odborné služby celým pěstounským rodinám. Organizuje víkendové a týdenní pobyty pro vzdělávání pěstounů. Speciálními programy pro děti a mládež podporuje vývoj jejich zdravé identity.

Středisko náhradní rodinné péče ⁹⁹ pomáhá opuštěným dětem se zdravotními a sociálními potřebami, novým náhradním rodinám. Svoji činnost orientuje na rozvoj náhradní rodinné péče a pomoc dětem z dětských domovů. Odborně zajišťuje poradny pro NRP, psychosociální poradenství pro zájemce o NRP. Doprovází náhradní rodiny,

⁹⁴ Rozum a Cit, o.s., Komenského nám. 1867, 251 01 Říčany, www.rozumacit.cz/os

⁹⁵ Natama, o.s., Orlická 9, 130 00 Praha 3, www.natama.cz

⁹⁶ Fond ohrožených dětí, o.s., Na Poříčí 6, 110 00 Praha 1, www.fod.cz

⁹⁷ Sdružení SOS dětských vesniček, o.s., U Prašného mostu 50, 119 01 Praha 1, www.sos-vesnicky.cz

⁹⁸ Isis, sdružení pro pomoc dětem bez domova. U Sportovní haly 1A, 772 00 Olomouc. www.isis.unas.cz

⁹⁹ Středisko náhradní rodinné péče, Jelení 91, 118 00 Praha 1, www.nahradnirodina.cz

poskytuje dlouhodobé poradenství, terénní sociální práci, návštěvy v rodinách. Pro zájemce o NRP organizuje setkání s odborníky. Realizuje vzdělávací programy, podílí se na národních a mezinárodních projektech a výzkumech, zajišťuje odborníky pro práci s dětmi v DD, studentské odborné praxe. Vydává odborné publikace o NRP.

Triada -poradenské centrum, o.s.¹⁰⁰ poskytuje odborné konzultace při rozhodování o přijetí dítěte. Provádí asistenci a mediaci při komunikaci a kontaktu rodičů, dětí, pěstounů, při výchovných otázkách, rodinné terapii, sociálně právním poradenství. Pořádá vzdělávací programy v oblasti NRP pro pracovníky veřejné správy a sociálních služeb. Zajišťuje přípravu osvojitelů a pěstounů. Organizuje Celostátní seminář NRP.

Trialog/Brněnský institut rozvoje občanské společnosti¹⁰¹ rozvíjí poradenské a vzdělávací aktivity, spolupráci a komunikaci mezi orgány veřejné správy, neziskovými organizacemi, komerčními firmami. Provozuje přípravu budoucích osvojitelů a pěstounů, skupinové aktivity, pobyty, vzdělávací kurzy a semináře pro osvojitelské a pěstounské rodiny, pro pracovníky NRP.

Dalšími jsou nadace a nadační fondy jako **Eduka, nadace**¹⁰² jejímž posláním je pomoc dětem se studijními předpoklady, vyrůstající mimo rodinu, v neúplných rodinách, ze sociálně slabších rodin.

Nadace Terezy Maxové¹⁰³ podporuje náhradní rodiny, přispívá na volnočasové aktivity a vzdělávání dětí. Zaměřuje se na děti vyrůstající mimo biologickou rodinu.

Nadační fond manželů Livie a Václava Klausových¹⁰⁴ poskytuje pro děti a mladé lidi z pěstounských rodin finanční příspěvky na stipendia, jazykové kurzy, řidičské průkazy.

Naše dítě, nadace¹⁰⁵ se zaměřuje na vzdělávací projekty v oblasti dětských práv, osvětovou činnost. Uděluje granty, vyřizuje individuální žádosti o pomoc pro děti týrané, zneužívané, handicapované, opuštěné.

Vize 97, Nadace Dagmar a Václava Havlových¹⁰⁶ podporuje spoluobčany v těžké životní situaci, kteří nejsou schopni vlastními silami dostat se z této svízelné situace. Žádosti posuzuje individuálně.

¹⁰⁰ Triada-poradenské centrum, o.s., Orlí 20, 602 00 Brno, www.triada-centrum.cz

¹⁰¹ Trialog/Brněnský institut rozvoje občanské společnosti, Orlí 20, 602 00 Brno, www.trialog-brno.cz

¹⁰² Eduka, nadace, Babice 5, 251 01 Říčany, www.nadace-educa.cz

¹⁰³ Nadace Terezy Maxové, Na Florenci 19, 110 00 Praha1, www.nadacetm.cz

¹⁰⁴ Nadační fond manželů Livie a Václava Klausových, 119 08 Praha 1-Hrad, www.nadacnifondklausovych.cz

¹⁰⁵ Naše dítě, nadace, Ústavní 91/95, 181 21 Praha 8, www.nasedite.cz

¹⁰⁶ Vize 97, Nadace Dagmar a Václava Havlových, Voršílská 10, 110 00 Praha 1, www.vize.cz

Výbor dobré vůle - Nadace Olgy Havlové ¹⁰⁷ pomáhá lidem, kteří se z důvodu svého nepříznivého zdravotního a sociálního stavu těžko začleňují do společnosti a bez pomoci druhých se o sebe nedovedou postarat. Pro děti s postižením, dětských domovů, náhradních rodin podporuje volnočasové aktivity, poskytuje příspěvek na vzdělávání, pomůcky, pobyty.

Taktéž církevní organizace jako **Charita České republiky** ¹⁰⁸ po celé České republice poskytuje širokou škálu zdravotně-sociálních služeb všem potřebným, dospělým, seniorům, rodinám s dětmi, náhradním rodinám. **Diakonie** (D. Apoštolské církve, D.Církve československé husitské, D.Bratrské jednoty baptistů, D.Církve bratrské, D.Československé církve evangelické, D.Evangelické církve metodistické, D.Jednoty bratrské, Slezská diakonie) poskytuje služby sociální, zdravotní, vzdělávací, pastorační, poradenské osobám potřebným, osamělým, ohroženým, nemocným, zdravotně postiženým.¹⁰⁹

Na přechodnou dobu poskytují ubytování zletilým osobám od 18 do 26 let věku, které opouštějí dětské domovy, výchovné ústav, pěstounské rodiny nebo narušené biologické rodiny **Domy na půli cesty**. Kromě ubytování poskytují pomoc při hledání zaměstnání, vyřizování sociálních dávek, učí hospodařit s finančními prostředky, vedením domácnosti.

Své místo v poskytování odborné pomoci mají **Poradny pro rodinu**, které osobám v životní krizi pomáhají řešit vztahové a osobní problémy. Jedná se o psychologické poradenství, krizovou intervenci, manželskou a rodinnou terapii, sociálně – právní poradenství, edukační a osvětovou činnost.

Občanská poradna se kromě běžného poradenství specializuje na NRP. Nabízí poradenské, vzdělávací služby pro zájemce o NRP, osvojitele a pěstouny.

Pedagogicko-psychologická poradna provádí především odborná vyšetření školní zralosti. Zaměřuje se na psychologickou, speciálně pedagogickou a sociální diagnostiku, poradenství ve vztahu k vývoji, výchově a vzdělávání dětí a mládeže.

Středisko výchovné péče poskytuje při výchovných problémech odborné konzultace nejen nezletilým, ale provádí rovněž individuální, rodinnou a skupinovou terapii.¹¹⁰

¹⁰⁷ Výbor dobré vůle - Nadace Olgy Havlové, Senovážné nám. 2, 111 21 Praha 1, www.vdv.cz

¹⁰⁸ Charita České republiky, Vladislavova 12, 110 00 Praha 1, www.charita.cz

¹⁰⁹ Srov.Bubleová, V., ED. Rozum a cit. *Pěstouni mají právo na služby*. Praktický průvodce pro náhradní rodinnou péči. Praha: T.A. Print, 2007. str. 188-193

¹¹⁰ Tamtéž

ZÁVĚR

Péči o pěstounskou rodinu, zaměřenou na dynamiku jejích vztahů, na vyrovnávání deprivacních projevů přijatého dítěte a další možné problémy, nemůže zajistit ani zkušený pracovník v oblasti náhradní rodinné péče. Spolupráce sociálního pracovníka, pěstounské rodiny, biologické rodiny s psychologem, případně dalšími odborníky a institucemi je naprosto nutná. Pro náhradní rodinnou péči je třeba stálé zdokonalování odborné pomoci po stránce metodické i organizační.¹¹¹

Pro úspěch pěstounské péče je nejdůležitější **motivace budoucích pěstounů**. Je to touha nebo potřeba mít více dětí, které by naplnily základní potřeby mateřství a otcovství. U jiných je to potřeba pomáhat opuštěným dětem, dělat dobré skutky, nemožnost mít vlastní dítě.

Důležitým faktorem pro žadatele o pěstounskou péči je **psychologické a zdravotní posouzení, příprava k přijetí dítěte do rodiny**. Na přípravě by se mělo více pracovat s tématem účasti biologických rodičů, neboť této formy pěstounské péče přibývá a většinou nefunguje tak, jak by měla v zájmu dětí.

Nemělo by být vyhověno žadatelům o pěstounskou péči, kteří vlastně myslí na osvojení.

Velmi důležitou musí být **sociální práce s biologickou rodinou**, jejíž děti jsou nebo budou svěřovány do pěstounské péče. V mnoha případech je to však velmi náročné a někdy doslova nemožné, neboť rodiče jsou neznámého pobytu, své bydliště často mění aniž by sdělili současnou adresu, v jiných případech se rodiče na OSPOD nedostaví ani na písemné předvolání.

Není možné, aby při každém kontaktu dítěte svěřeného do pěstounské péče s biologickou rodinou, asistoval nebo dohlížel sociální pracovník. Z řad pěstounů se však setkávám velmi často s takovým názorem a požadavkem, neboť nechtějí za nic převzít zodpovědnost. Na kontaktech se nechtějí dobrovolně dohodnout, chtějí, aby o všem rozhodoval soud. Nutností je stálé **vedení pěstounů a biologických rodičů**. Nutností bude průběžné **vzdělávání pěstounů**.¹¹²

¹¹¹ Srov. Matějček, Z. a kol. *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-637-3. s. 47-50

¹¹² Srov. Dostalíková, M. *Pěstounská rodina a kontakt s biologickými rodiči dětí – hledisko*

Děti v pěstounské péči si své rodiče pamatují a mnohé z nich se s nimi i stýkají. Ve starším věku hledají svoji biologickou rodinu, sourozence. Často si pak pěstouni kladou otázku, zda dítě při kontaktu s biologickými rodiči podpořit nebo se tomu raději vyhnout. Vztah k biologickým rodičům je psychologickou daností a separace od nich je pro dítě vždy traumatem a ztrátou. Vymazat původní rodinu z paměti dítěte je narušením jeho identity.

Pokud kontakty biologických rodičů s dětmi neohrožují jejich zdraví a život, pokud si rodiče s pěstouny nebudou vzájemně ubližovat a obviňovat se, měli by pěstouni a sociální pracovníci kontakt s rodiči podporovat a realizovat. Scházet by neměla ochota a dobrá vůle se dohodnout.¹¹³

Ze strany vlastních rodičů dětí dochází k různým opakujícím se nevhodným zásahům jako číhání u školy, vykřikování urážek na pěstouny, psaní vulgárních dopisů, vynucování návštěv přes odpor a strach dítěte. Zde je nutné dítě ochránit a dát mu jistotu, že pěstoun za ním stojí.

„Zplodit dítě zvládne téměř každý, většina z nás dokáže být biologickým rodičem. Být náhradním rodičem je ale dovednost „vyšší úrovně“, na kterou dosáhne jen málo jedinců. Můžeme se důvodně domnívat, že podobně jako v jiných zemích, je i v naší populaci „limitovaný počet“ těch, kteří dokážou být dobrými náhradními rodiči.

Je nesporné, že náhradní rodičovství, a to ať jde o osvojení, pěstounství nebo jinou formu, nesmí být volbou, která je pro náhradní rodiče jakýmsi „výchozí diskem z nouze“. Je to vztah založený na slibu, který dáváme nejen dítěti, ale hlavně sobě.“¹¹⁴

Rodina prochází v posledních letech výraznými změnami. Co se nemění a zůstává, to je význam rodiny pro dítě. Zatím se nenašlo pro zdravý vývoj dítěte vhodnější prostředí než klasická rodina, která má stěžejní význam pro formování osobnosti dítěte. Jde především o období raného dětství, kdy působení rodiny nemůže nahradit žádná jiná instituce. Právě rodinné prostředí je místem, kde dítě prožívá city přátelství, lásky a bezpečí. Mimo rodinu se dá naučit všemu, kromě utváření vztahu k druhým lidem.¹¹⁵

Pěstouna. Absolventská práce na Caritas-VOŠ Olomouc, obhájena červen 2009.

¹¹³ Srov. tamtéž

¹¹⁴ Srov. Škoviera, A. *Dilemata náhradní výchovy*. Vyd.1 Praha: Portál. 2007. ISBN 978-80-7367-318-5. s. 64-65

¹¹⁵ Srov. Dostalíková, M. *Pěstounská rodina a kontakt s biologickými rodiči dětí – hledisko pěstouna*. Absolventská práce na Caritas-VOŠ Olomouc, obhájena červen 2009.

Problematika náhradní rodinné péče je složitá. Žadatelé o pěstounskou péči jsou si vědomi, jaké děti jsou v ústavěch a jací jsou jejich rodiče, kteří z různých důvodů nemohou mít děti ve své péči a výchově. Ve většině případů pak k pěstounům přicházejí děti, které si prožily mnoho negativních zážitků a zkušeností. Jedná se především o odmítnutí, fyzické i psychické týrání a hladovění od svých nejbližších. Problémy s výchovou dětí by měli mít pěstouni hlavně v počátcích přijetí dítěte, ale i následně, možnost řešit s odborníky na náhradní rodinnou péči. Při výkonu pěstounské péče dostávají pěstouni od státu prostřednictvím zákonů finanční podporu, práce pěstounů je kontrolována a sledována.¹¹⁶

Dítě přichází do nového prostředí a neví, co ho čeká stejně jako pěstouni neví, co můžou čekat od dítěte. Pěstoun i dítě se učí od sebe navzájem. Vstup do nového prostředí konfrontuje s původní rodinou a může být pro dítě psychicky náročné. V ústavu, kde bylo, mělo kamarády a znalo tety, mělo jistotu. Nyní se seznamuje s novou rodinou, hledá si nové kamarády, vstupuje do nové školy, mění se mu celý život.

Pěstounům s příchodem dítěte „vstupuje“ do rodiny i biologický rodič dítěte. Pokud je možné se s biologickým rodičem domluvit na pravidlech, je vše v pořádku. Pokud ne, je dítě v situaci rozlišování pěstounů a rodičů, což nemusí zvládnout. Dítě těžko hledá svoji identitu, neví ke komu se přiklonit. K tomu by měla být možnost využít pomoci sociálních pracovníků, psychologů, aby se dítě „našlo“ a mohlo prožít klidné dětství. Základem každého žadatele je získat podporu nejen v rodině, ale i u odborníků, kteří je během procesu provázejí. Podpora, důvěra a pomoc je základem dobré výchovy dětí v pěstounské péči.¹¹⁷

Ve své práci jsem se pokusila popsat, jak je pro nezletilé dítě důležitá fungující rodina a co způsobí rodina dysfunkční. Uvedla jsem, že jednou z možností je náhradní rodinná péče se zaměřením na péči pěstounskou.

Je zdůrazněna důležitost sociální práce v navazování kontaktů s přijímaným nezletilým dítětem do pěstounské péče, v navazování spolupráce v oblasti kontaktů pěstounů a biologické rodiny dítěte. Uvedla jsem kompetence institucionálních aktérů v oblasti pěstounské péče a informovala o organizacích a institucích poskytujících

¹¹⁶ Tamtéž

¹¹⁷ Srov. *Náhradní rodinná péče a transformace systému péče o ohrožené děti v České republice*. Triada – Poradenské centrum o.s. Brno 2008. ISBN 978-80-254-3353-9. s. 27-31

kompletní sociální služby a pomoc náhradním rodinám, pěstounským rodinám, sociálně slabým a dysfunkčním rodinám.

V první kapitole se zabývám obecnými pojmy týkající se rodiny a pěstounské rodiny. Popisuji, jakou roli mají v rodině matka, otec, samotné dítě a další členové rodiny, jak vzniká pěstounská rodina a role rodiče a dítěte v pěstounské rodině.

Druhá kapitola informuje o kompetencích institucionálních aktérů v oblasti pěstounské péče jako jsou obecní úřady, okresní úřady, soudy, ministerstva.

Ve třetí kapitole jsem se zaměřila na postupy v sociální práci s ohledem na kontakty, práva a povinnostmi pěstounů, rodičů a dětí v pěstounské péči. Je popsána důležitost přípravy k přijetí dítěte do rodiny se zaměřením na kontakty rodičů a dětí již v péči budoucích pěstounů a v pěstounské péči. Uvedla jsem jeden příběh z praxe, kdy kontakty dítěte s biologickou rodinou probíhaly v době svěřením dítěte do péče budoucí pěstounky.

Ve čtvrté kapitole podávám informace o sociálních službách pro náhradní rodiny, pěstounské rodiny, rodiče. Uvádím organizace a instituce nabízející a provádějící takové služby. Zjistila jsem, jak je důležité další odborné vzdělávání pracovníků zabývajících se náhradní rodinnou péčí, pěstounů a rodičů dětí svěřených do pěstounské péče..

V závěru bakalářské práce jsem prokázala, že pro fungující a bezkonfliktní kontakty pěstounské rodiny s biologickými rodiči dětí přijatých do pěstounské rodiny je důležitá zejména motivace budoucích pěstounů, příprava k přijetí dítěte do rodiny se zaměřením na kontakty dítěte s biologickou rodinou, vyloučení „pseudoadopce“ u budoucích pěstounů, sociální práce a doprovázení sociálního pracovníka biologické a pěstounské rodiny. Nutností k této práci jsou vzdělaní sociální pracovníci, pravidelné a povinné vzdělávání pěstounů, průběžný kontakt s biologickou rodinou.

Vlastní praxí jsem zjistila, že někteří pěstouni pojmají pěstounskou péči jako pseudoosvojení. Stále těžce se vyrovnávají s tím, že jimi přijaté děti se stýkají se svými rodiči, své rodiče navštěvují v místě jejich bydliště. Chybí jim snaha se dohodnou, jsou citliví na negativní projevy rodičů vůči své osobě. Pěstouni po návratu dětí od rodičů domlouvají opakované návštěvy dětí v psychologických poradnách, které děti zatěžují, jsou jim nepříjemné a v mnoha případech nejsou potřebné. Někteří pěstouni jsou přesvědčeni, že rodiče činí na děti nátlak, u rodičů dochází k psychickému týrání dětí. Na

veřejnosti se pěstounská rodina prezentuje jako rodina křesťanská, ale je spodivem, že ani o Vánocích nejsou pěstouni schopni najít s rodiči společnou řeč v zájmu svých dětí.¹¹⁸

Děti v pěstounských rodinách většinou ve svém vývoji udělají obrovský pokrok. Ve škole mají dobré výsledky. Hrají na hudební nástroje, sportují, navštěvují zájmové kroužky, které je baví. S pěstouny jezdí k moři, o prázdninách na tábory. S celou rodinou se účastní akcí pro pěstounské rodiny a křesťanské rodiny. Děti jsou přijímány celou širokou rodinou pěstounů, rády se účastní rodinných akcí, oslav, setkání. Jsou součástí velké rodiny a to se jim líbí. Vztahy vlastních dětí pěstounů a dětí v pěstounské péči jsou na dobré úrovni. Při návštěvách nepozorují žárlivost, odstrkování nebo známky šikany. Myslím si, že toto většinou pěstouni zvládají velice dobře, všem dětem měří stejně. Při návštěvách a rozhovorech s dětmi se zajímám o chování vlastních dětí pěstounů k dětem přijatým.¹¹⁹

Pokud selhává vzájemná komunikace mezi pěstouny a rodiči dětí, nejhůře tento stav přijímají děti. Mají rády pěstouny, ale zároveň nechtějí zradit vlastní rodiče. Jejich slibům věří. Pěstouni se návštěvám rodičů dětí nebrání, ale zároveň požadují dodržování stanoveného styku, nelíbí se jim komunikace prostřednictvím dětí.

Jsem toho názoru, že vzdělaní, inteligentní, tolerantní pěstouni dokážou chápat situaci biologických rodičů a měli by umět problémové situace v zájmu dětí zvládnout. Myslím si, že pokud jim nebude chybět dobrá vůle se domluvit, nebudou mít pocit, že jen oni ustupují a musí se přizpůsobovat, budou rodiče brát prostě takové jací jsou, měly by kontakty mezi pěstouny a rodiči dětí fungovat. Rodiče, jejichž děti budou svěřovány do pěstounské péče, je třeba sociální prací a kvalifikovaným přístupem vést k tomu, aby byli přesvědčeni, že svěření dětí do náhradní rodiny, je v zájmu dětí, které nebudou vyrůstat v ústavním zařízení. Bude jen na rodičích samotných, zda budou do budoucna schopni vlastním přičiněním poskytnout dětem to, co dokáže poskytnout rodina náhradní.

¹¹⁸ Srov. Dostalíková, M. *Pěstounská rodina a kontakt s biologickými rodiči dětí – hledisko pěstouna*. Absolventská práce na Caritas-VOŠ Olomouc, obhájena červen 2009.

¹¹⁹ Srov. Dostalíková, M. *Pěstounská rodina a kontakt s biologickými rodiči dětí – hledisko pěstouna*. Absolventská práce na Caritas-VOŠ Olomouc, obhájena červen 2009.

Vztahy dětí přijatých do pěstounských rodin k jejich biologickým rodičům a k pěstounům jsou rozhodující pro nápravu psychické deprivace a pro vytvoření kladně používané identity dítěte.

V České republice ubývá lidí, kteří jsou ochotni starat se jako pěstouni o cizí dítě. Nejvýraznějším důvodem je právě obava z nového pojetí pěstounské péče a to jsou právě kontakty biologických rodičů se svěřenými dětmi a vzájemná spolupráce pěstounů a rodičů dítěte.

Pokud chceme pomáhat dětem, pomozme jejich rodičům terénní sociální prací a finančně nenáročnými obecními nájemními byty. Až potom hledejme náhradní řešení s odborně připravenými a milujícími lidmi.¹²⁰

Impulsem pomáhajícího je *víra, naděje a láska*.

*„Víra, naděje a láska jdou ruku v ruce. Bůh je láska ! Láska je světlem, v zásadě jediným světlem, které stále znovu prozařuje temný svět a dává nám odvahu žít a jednat.*¹²¹

¹²⁰ Srov. Škoviera, A. *Dilemata náhradní výchovy*. Vyd.1 Praha: Portál. 2007. ISBN 978-80-7367-318-5. s. 117

¹²¹ Benedikt XVI. *Encyklika Deus Caritas est*. Nakladatelství Paulínky. 2006. ISBN 80-86949-03-6. s. 53-55

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. *Aktuální otázky náhradní rodinné péče*. Trialog. Sborník ze IV.celostátního semináře NRP. Brno 2004. IČ: 266 47 486.70 s.
2. *Aktuální otázky náhradní rodinné péče*. Triada. Sborník z VI. Celostátního semináře NRP. Brno 2006. IČ: 266 47 486.39 s.
3. ARCHEROVÁ, C. *Dítě v náhradní rodině*. Praha: Portál, 2001.120 s. ISBN 80-7178-578-4.
4. BECHYŇOVÁ, V., KONVIČKOVÁ, M. *Sanace rodiny*. Vyd. I. Praha: Portál, 2008. 152 s.ISBN 987-80-7367-392-5.
5. BENEDIKT XVI. *Encyklika Deus Caritas est*. Nakladatelství Paulínky.2006.63 s. ISBN 80-86949-03-6
6. BUBLEOVÁ, V., ED. *Pěstouni mají právo na služby*. Rozum a cit.Praktický průvodce pro náhradní rodinnou péči. Praha: T.A. Print, 2007.241 s.
7. BURIÁNEK, J. *Sociologie*. Vyd.2. Praha: Fortuna.2001.127 s.ISBN 80-7168-754-5.
8. DOSTALÍKOVÁ, M. *Pěstounská rodina a kontakt s biologickými rodiči dětí -hledisko pěstouna*. Absolventská práce na Caritas-VOŠ Olomouc. Obhájena červen 2009.61 s.
9. *Děti a náhradní výchovná péče*. Sociální práce. Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2003. ISSN 1213-624.
- 10.GRECMANOVÁ, H. a kol. *Obecná pedagogika*. Vyd. 2. Olomouc. HANEX. 2003. 192 s.ISBN 80-85783-24-X.
- 11.KOLUCHOVÁ, J. *Psychická deprivace a náhradní rodinná péče*. IN: Sborník přednášek z 6.konference o náhradní rodinné péči. Olomouc 1999. Vyd. 1. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 1999. ISBN 80-85529-66-1.
- 12 MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd.1. Praha:Portál 2003. 380 s.ISBN 80-7178-548-2.
13. MATĚJČEK, Z. a kol. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. 98 s.ISBN 80-85282-83-6.
14. MATĚJČEK, Z. a kol. *Náhradní rodinná péče*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999. 183 s.ISBN 80-7178-304-8.
15. MATĚJČEK, Z. a kol. *Osvojení a pěstounská péče*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002. 152 s.ISBN 80-7178-637-3.

16. MATĚJČEK, Z., DYTRICH, Z. *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. Praha: Grada Publishing, 1997. 143 s.
17. *Náhradní rodinná péče a transformace systému péče o ohrožené děti v České republice*. Publikace Triada-Poradenské centrum o.s. Brno 2008. 68 s. ISBN 978-80-254-3353-9. IČ: 266 47 486.
18. SATIROVÁ, V. *Knihy o rodině*. 1 vyd. Praha: Práh, 1994. Brno: Svan, 1994. 350 s. ISBN 80-901325-0-2.
19. SINGLY, F. *Sociologie současné rodiny*. Vyd. I. Praha: Portál, 1999. 128 s. ISBN 80-7178-249-1
20. SOBOTKOVÁ, I. *Pěstounské rodiny: Jejich fungování a odolnost*. Praha: MPSV, 2003. 144 s. ISBN 80-86552-62-4.
21. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Sociální práce. Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2006. ISSN 1213-6204.
22. ŠKOVIERA, A. *Dilemata náhradní výchovy*. Vyd. 1 Praha: Portál. 2007. 144 s. ISBN 978-80-7367-318-5.
23. *Vznik pěstounské rodiny v praxi*. Právo a rodina. Praha: Linde, 2008. ISSN 1212-866X

Legislativa:

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 515/2002 Sb.

Zákon č. 104/1991 Sb. Úmluva o právech dítěte

Zákon č. 2/1993 Sb. Listina základních práv a svobod

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu, příjmení, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 329/1999 Sb., o cestovních dokladech, ve znění pozdějších předpisů

Prováděcí vyhláška MPSV č. 182/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů

Internetové zdroje:

www.nahradnirodina.cz

www.nasedite.cz

www.pestouni.cz

www.rodina.cz

www.rozumacit.cz/os

www.servis.idnes.cz

<http://www.planovanirodiny.cz>

<http://gonxha.blog.cz/0707/pestounska-pece-zakladni-info>

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Rodina>

<http://participace.cz>

SEZNAM ZKRATEK

ČR - Česká republika

OSPOD - orgán sociálně-právní ochrany dětí

SVP - středisko výchovné péče

SSP - státní sociální podpora, začleněná pod Úřady práce